

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל בת יצחק"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

עין משפט
גו מצודה

א א מי פ"א מלכות
קשה ה' כמנען עש
פני טור ש"ע ח"מ ס' ר"א
טק"א:

ב ב ד מי פ"א מלכות
שאלה ויסקון הלכה א
כמנ עשן פני טור ח"מ
ס' ר"א:

ג ג מי פ"א מלכות
מכירה הלכה א
עשן פ"ט טור ש"ע ח"מ
ס' ר"א טק"א:

לג:

אחיכם

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

מסורת הש"ס

עם הוספות

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

תורה אור השלם

א קרא בברין אל
תחשד בשופר הרם
קולך והגד לעמי
פשעם וליבת יעקב
תפארתם: [ישעי' נ"א]

ב שבועי דבר ה'
הררים אל רבין
אמר אחיכם שנארכים
מנביים למען שמי
יעקב ויגד
בשמחתם יום יבשו:
[ישעי' ס"א]

רבינו הנגלה

המפקיד

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

המפקיד

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא
המפקיד אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

גליון הש"ס

גמ' אלו עמי הארץ.
מי שטען כן על ע"א
מופ' ד"ה ר"ב ע"א:
רש"י ד"ה ביימי וכו'
שפירבו תלמודי.
ועשן מנען ד"ה ע"א
מסופת ד"ה יוס':

הנהרות מהר"ב
רעשבבורג

אן ברש"י ד"ה
מתקין ד"ה ר"ב ע"א:
עין הלכות עולס דף (ו)
[ה] ע"ד דף (ו) [ו]
ע"א ודרכי ע"ל ע"ל
שמעיה ד"ה ע"א וכו'
ע"ב ד"ה הי' ע"א וכו'
מתקין וכו':

ליקוטי רש"י

הדר ע"ש. אלו תלמידי
ממנו שכל שנתה פגע
שנתה מלמדו עולה וזון
[ישעי' נ"א]. החרדו
א' דבר. ה' ה' ה'
המתנהגים מזהר בהתקנת
אל דבריו. [ישעי' ס"א].
רבב"ש סיכויים. וכו'
ומנען דלמיראנין ה'ט
לא [ישעי' נ"א]. ח' ח'
כען [ישעי' נ"א]. וכו'.
שהיה אברו ר' וכו'.
היה לפטר נשבעה וכו'
קח. פירות ד"ה.
קודם שנתו פירמושו
[ישעי' נ"א]. ס' ס'
פירות דקל למיראנין ע"ש
עשין לא עלו מעשה ח'ט
יכול לחזור על משפילו
עלמל דה' דה' עשין
דחמו דומיל ע"ל ע"ל
שחמירי דלמיראנין
לאמינור ומיהו ירמ' לא
אלין פפירות דקל ח'ט ר'
הוא דקל' ח'ט ח'ט
מנמקת וימנו [ישעי' נ"א]
ב"ב ע"ט.

הנהרות וציונים

א) בראשונים ובכתי'
אבד סברו (ועי' ג'
עירובין כא ע"ב). ובכתי'
כתי' מסיים ופסק'
סיכויו: [ג] נ"א מכת'
ואפילו פ"א דאמר
(ועי' רש"י, ומכ"י).
רש"י, "ידיבאי".
[ג] נ"א מכת' ד"ה ד"ה
עבודי דאנת, ובכתי'
אתה דברואי אתה
(ועי' דג' רש"י)
דעבדי דאתה: [ד] נ"א
ש"ה יעבדי: [ה] כתי'
[ג] וזמנתו [ד] קת
ליתה בכת' כ"י קת
כתי' דדבראי: [ה] ע"ל
ליתה בכת', ועי' אתה:
[ג] בכמה כתי' טוף כ"י:
ל' פ"א:

המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים נגנבו או שאבדו שילהם למי שהפקידון אצלו. וכן הלכה. ומקשי' הוא אין [אדם] מקנה לחבירו דבר שלא בא ליהול. כלומר היאך יכול המפקיד להקנות כפילו למי שהפקידון בירו הוא אפי' ר' מאיר דסבר אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא ליהול כי היא גזוזה לא אמר.

עין משפט
גר מצוה

לד:

המפקיד פרק שלישי בבא מציעא

מסורת הש"ס
עם הוספות

6 לעיל ה"ב (ג) שטות
מ"ג, א) [ס"ט ע"ב ע"ש"ל]
7 כחבורה (מ"ב) לקמן
פ"ג, ז' לה"ו, ז') [ועין
חוטפת כגל קמה ע"ב
ד"ה סוף כ"ז, ט) בדי"ה
תפוק ליה, ט) שבעות
מ"ד, ז' שבעות מה ע"א.

ואמרו בנים אין אנו משמיין. (ב) לא הספיק לשלם עד שמת: ש"טו
בנים. והלכך לא הספיק לומר הריני משלם עד שמת: דעבד י
נייא נפשאי. פעמים רבות עשה לי קורת רוח: שילם לבנים. מתו
העגלים ונגנבה ואמר השומר לשלם או שילם מתו:
ש"טו בנים לבנים מהו. לילכא שום
לך נייחא נפשא בלאו שהם קיימים
שלא הם ולא איביס עשו קורת רוח
לאו ולא איביס של אלו קיצל
קורת רוח מני השומר: או דלמא.
כיון שנייהם הרשונים הוה להו
נייחא נפשא צדדי קטו כפילא אף
גנים מן הצנים: שילם מוצדא.
מתחילתו אמר הריני משלם מתחלה
ולא יותר: מהו. לקנות חזי הכפל:
שא"ש שתי פרות. אם תמני לומר לא
קני מתלה של שתי פרות ונגנבו
ואמר הריני משלם אחת ולא אמר
מתה מתמת מלאכה: מהו. לקנות
כפל שלה מי אמרין כיון דפרה
שלימה שילם קנה או ללמא כיון
דמרייהו חד פקדון הוה ואינו משלם
את שמיים לא אקני ליה כפילא
שהרי הוה נפסד על ידו: ושילם אחד
מהם. חלקו חזי דמני שעלוו מהו
לקנות חלקו המגיעו מי אמרין כל
הקני שלו שילם או ללמא צדק
עד שישלם כל הפרה: ושילם אחד
מהם. חזי דמני שעלוו: מהו. שיקני
חזי הכפל מי אמרין הרי שילם כל
המוטל עליו: שא"ש מן האשה. פרה
של נכסי מלוג שהקני שלה והפירות
לבעל^א: ושילם. הפרה לבעל: מהו.
לקנות הכפל לאו אמרין כיון דקני
לאו דבעל הוא לאו משלמין בעליה
נינהו ולא קני כפילא או ללמא כיון
דאפטרופוס הוא על הנכסים ואוכל
הפירות צעלים הוה עליהו ומשלמין
הן: ששא"ש. לזון קרקע
מלוג שלה: משביעין אותה. אמרין
קמי אע"פ שהוא משלם דקתמי
שילם ולא רצה לישבע משביעין אותו
שבעה שאינה בשמותו: שקל. חזי
סלע: פפור. הלוח מן השבעה
שאין כלאו הולאה שנקמת: חייב.
לישבע שקל היה שוה ומשלם לו
דינר שהורה לו: ושתים היה שוה.
והלוח מוצע את המלוה את יתר
דמיו וקא סבר האי מנה המלוה על
המשכון שומר סכר הוא^ב: פפור.
מן השבעה שאין כלאו הולאה
שחייב לו כלום: ויוציא ה"ה בו.
ויפסלו: אהייא. קמי מי נשבע

והוה ואמר איני משלם מאי מי אמרין מהדר בהדר ביה.
מכאן מוכיח ר"ת דלא אמר לחצרו השבע וטול קודם
שנשבע יכול לחזור בו ולומר אשבע
(ב"ב דף קנ"ד ופס' וס'). דלמור עבדי גנבת
לעוף השבע וטול נשבע אינו יכול
לחזור בו לא גרס נשבע בלא וא"ו
דמשמע שבע"כ יבעד וצריכא שבעת
לדייניס (שטות דף נ"ט. וס' ד"ה אס')
דלמור אם אמר איני נשבע פטרין
אותו מיד לא כפרטי"י שפטורין אותו
לפי שאינו יכול לחזור בו אלא יש
לומר מסלקין אותו מנ"כ כדי שיתבייש
לחזור ולומר אשבע מיכה שוב פירש
ר"ת שנתבעה אחת דלמור גרסינן
נשבע בלא וא"ו וישבע עב"כ והא'
דלמורין פרו"ק זה צ"ב (פנהדרן דף
ד. וס' ד"ה שלח) גבי נאמן על אצל
קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור
בו הלא אפילו קודם ששבע אינו
יכול לחזור בו דכיון שקבל עליו לשלם
אם ישבע זה שנגזרו עליו כמו לאמר
גמר דין והכא דקאמר מהדר קאמר
ציה לא שזיל לחזור אלא רוצה
הוא לחזור אף על פי שאינו יכול
ולא מקני ליה כפילא משום דלטרמייה
ל"ז"ד גדלמור פטרין^א גבי האו
דלמורין יפ"ד וכו"ל איכא צ"ב"י
נחלין (ב"ב דף ק"ט). מלשחמיק קנינהו
ושעוה לנסוף מהדר קאמר ציה
פירוש רוצה לחזור ואינו יכול:

הריני משלם ומת בו. חיימה הפל
ישלם לני נפקד דלא נפקד עלך
הא חזן אדם מוריש קנני לנכי דמתן
צריש פרק נערה שנתפתחה (כמות
דף ע"א):

ואמר איני משלם [מאין] מי אמרין מהדר בהדר ביה.
מכאן מוכיח ר"ת דלא אמר לחצרו השבע וטול קודם
שנשבע יכול לחזור בו ולומר אשבע
(ב"ב דף קנ"ד ופס' וס'). דלמור עבדי גנבת
לעוף השבע וטול נשבע אינו יכול
לחזור בו לא גרס נשבע בלא וא"ו
דמשמע שבע"כ יבעד וצריכא שבעת
לדייניס (שטות דף נ"ט. וס' ד"ה אס')
דלמור אם אמר איני נשבע פטרין
אותו מיד לא כפרטי"י שפטורין אותו
לפי שאינו יכול לחזור בו אלא יש
לומר מסלקין אותו מנ"כ כדי שיתבייש
לחזור ולומר אשבע מיכה שוב פירש
ר"ת שנתבעה אחת דלמור גרסינן
נשבע בלא וא"ו וישבע עב"כ והא'
דלמורין פרו"ק זה צ"ב (פנהדרן דף
ד. וס' ד"ה שלח) גבי נאמן על אצל
קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור
בו הלא אפילו קודם ששבע אינו
יכול לחזור בו דכיון שקבל עליו לשלם
אם ישבע זה שנגזרו עליו כמו לאמר
גמר דין והכא דקאמר מהדר קאמר
ציה לא שזיל לחזור אלא רוצה
הוא לחזור אף על פי שאינו יכול
ולא מקני ליה כפילא משום דלטרמייה
ל"ז"ד גדלמור פטרין^א גבי האו
דלמורין יפ"ד וכו"ל איכא צ"ב"י
נחלין (ב"ב דף ק"ט). מלשחמיק קנינהו
ושעוה לנסוף מהדר קאמר ציה
פירוש רוצה לחזור ואינו יכול:

רבינו הנגאל

כפילה דריה הוא הלא
כרי יסי דמור כיצד היה
עושה מחזורי ר"ב. שלמו
בי שואל למשאל או
(א) לבני המשאל או
שילם מוצדא ולא הספיק
להשלים הנשאר עד
שנמצא הנוכח או שאל
מאשה ושילם לבעלה או
שאלה האשה ושילם
בעלה או שאל ממי
שותפין ושילם לאחד
מהן או שאלו שני שותפין
ושילם אחד מהן. אלו
כרוך עלו בחיקו. וקיימא
לך ממוך המוטל בספק
חולקין. אמר רב הונא
ומשביעין. פי' אע"פ
שמשלם אמן רב הונא
משביעין אותו שבעה
שאנו ברשות חיישין
שנמא עיניו נתן בה.
ותלמוד ארץ ישראל
מסיירי גרסינן לך שו"ק
דבר שילם אלא כיון
דאמר הריני משלם
חולקין. פי' שמא שאל
שלש בהוה דאמר הריני
נשבע והוא משלמין
עליו שבעה הריני משלם
ואמר הריני משלם
חולקין. אמר ר' יוסי אל
חולקין. חייבנו להחזיק להחזיק
עליו אלא להקל עליו
שעם רצה לשילם ישלם
ואם אינו רצה לשילם
ישבע. חזי נלוך חרי
שנגנבה באונס היה די'
דאמר ר' אלעזר המור
קטיו לאחר לא עשה
כלום. ואותבינא הוא
דריב הונא דא דתן
המלוה את חבריו על
המשכון ואבד ואמר לו
סלע הליתך ושקל היה
שוה הלא אמר לו כי
אלא למח מהותמיס חלקו דמתס
שילם קין וחוק ויש לפרש שאל מן
האשה כשהיתה פנויה שהיו שלה
הקני והפירות ויסקמ דהשתא שילם
הפירות לבעל אפילו נתן הכל לאשה
דכיון דניסקמ יו לן פירות כדון
נכסי מלוג וכן אשה ששאלה כשהיא
פנויה ויסקמ ושאלה דהשתא שילם
בעל דהוה הפירות שלו והריצין פי' שאל מן האשה ומתה ושילם
לבעל מהו דלפילו אם מתנאל לומר דשילם לבנים קנה כפילא משום
יחזומא דאצורין אצל בעל וכן חייש ליחזומא דאשה ולליגנא דמעכשו
אשה אינה חסה על בעלה וכן אשה ששאלה ומתה ושילם בעל אפ'י
אם מפקיד משכונה ונראה לצינו תס כפירוש רבנו מנאל דנראה כמו שבעה לבעלה ונגנאי הוא ליבעד היכא שהערי מתמדר
אחרי כן שהמלוה יוציא את הפקדון אצל כי רמין לה על המלוה לא יבעד עד שידע שלא יוכל למנחה וד"מ אמאי לא חייב הא'
צפרק כל הנשבעין (שטות דף מ' וס' ד"ה ואלו) עם הנשבעין וטולין לילכא למימר מנה ושירי דלאו קתמי כדדייק צפ"ק דקדושין (דף
מ"ו. וס' ג' אל' מעיקין להם יש לומר דלא חשיב הס' אל' אותם שאין יכולין לישבע כגון גולן וחזול דומיכיס הדברים כיון שכנס
שלם צביתו ונתקוטטו ויאל חבול^א). שהוא חבול וכן חטויו אינו יכול לישבע צב"כ שאינו יודע אם נתן מוניו לפועלים וכן סכר^ב שאין צב"כ יכול
לישבע לפי שהוא טורד פועליו^ג ומהאי טעמא נמי צנוציף הולאות על נכסי אשתו אל' כר' צפרק האשה שפלו לה כ' (כמות דף ע"ב. וס' ד"ה אלו)
ישבע כמה הולאו וטול דין האשה היולא כמה הולאו ולא חשיב לה פ' ב' הנשבעים דהוי בעל סכר אצל הכל הלא יכול
לישבע דקיס ליה טפי ממלוה אף שלא רזו אשתו ויחזומא גזירה שמה יוציא הלא כ' (וע"כ מוס' כמות פ. ד"ה יבעד ועוד ס' פ': ד"ה ואלו):

הנהרות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ואמרו
ובי משלמם והאב לא
הספיק:

ליקבוי רש"י

ש"טו עיניו נתן בה.
ויזנה לקנות דמיס
וישבעה כגון בדי"ה
השואל. מי נשבע.
כמה היסק שיה.
שהפקדון
המלוג ונגמל משלם
אפ"ה קמי.
את הפקדון. ושמל לא
קדקק זה צנוציף ויפסלו
לעדות ולשטות וס' ע"א.

הנהרות וציונים

א) גירסת מהרש"ל
ב) כפילא אבנא (גלוין):
ג) כתיב און לא
(והיות אבלי ילדין)
ד) כתיב און סוף
ה) וכן און חייב בה ויציא
אמר רב ארישא
זכין א"ר יוחנן
ארישא וכמו שברשות:
ז) ד"ה כתיב און: (ס) ציל
הידיה (בא"ה) ויציא
בכתיב ויברשביא:
ח) ויציא ליתא בכתיב:
ט) ציל מביא בלוקין.
מהרש"ל (ב"ב):
פ) כתיב בשבוי:

לקנות חלקו המגיעו מי אמרין כל
הקני שלו שילם או ללמא צדק
עד שישלם כל הפרה: ושילם אחד
מהם. חזי דמני שעלוו: מהו. שיקני
חזי הכפל מי אמרין הרי שילם כל
המוטל עליו: שא"ש מן האשה. פרה
של נכסי מלוג שהקני שלה והפירות
לבעל^א: ושילם. הפרה לבעל: מהו.
לקנות הכפל לאו אמרין כיון דקני
לאו דבעל הוא לאו משלמין בעליה
נינהו ולא קני כפילא או ללמא כיון
דאפטרופוס הוא על הנכסים ואוכל
הפירות צעלים הוה עליהו ומשלמין
הן: ששא"ש. לזון קרקע
מלוג שלה: משביעין אותה. אמרין
קמי אע"פ שהוא משלם דקתמי
שילם ולא רצה לישבע משביעין אותו
שבעה שאינה בשמותו: שקל. חזי
סלע: פפור. הלוח מן השבעה
שאין כלאו הולאה שנקמת: חייב.
לישבע שקל היה שוה ומשלם לו
דינר שהורה לו: ושתים היה שוה.
והלוח מוצע את המלוה את יתר
דמיו וקא סבר האי מנה המלוה על
המשכון שומר סכר הוא^ב: פפור.
מן השבעה שאין כלאו הולאה
שחייב לו כלום: ויוציא ה"ה בו.
ויפסלו: אהייא. קמי מי נשבע

הריני משלם ומת בו. חיימה הפל
ישלם לני נפקד דלא נפקד עלך
הא חזן אדם מוריש קנני לנכי דמתן
צריש פרק נערה שנתפתחה (כמות
דף ע"א):

ואמר איני משלם מאי מי אמרין מהדר בהדר ביה.
מכאן מוכיח ר"ת דלא אמר לחצרו השבע וטול קודם
שנשבע יכול לחזור בו ולומר אשבע
(ב"ב דף קנ"ד ופס' וס'). דלמור עבדי גנבת
לעוף השבע וטול נשבע אינו יכול
לחזור בו לא גרס נשבע בלא וא"ו
דמשמע שבע"כ יבעד וצריכא שבעת
לדייניס (שטות דף נ"ט. וס' ד"ה אס')
דלמור אם אמר איני נשבע פטרין
אותו מיד לא כפרטי"י שפטורין אותו
לפי שאינו יכול לחזור בו אלא יש
לומר מסלקין אותו מנ"כ כדי שיתבייש
לחזור ולומר אשבע מיכה שוב פירש
ר"ת שנתבעה אחת דלמור גרסינן
נשבע בלא וא"ו וישבע עב"כ והא'
דלמורין פרו"ק זה צ"ב (פנהדרן דף
ד. וס' ד"ה שלח) גבי נאמן על אצל
קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור
בו הלא אפילו קודם ששבע אינו
יכול לחזור בו דכיון שקבל עליו לשלם
אם ישבע זה שנגזרו עליו כמו לאמר
גמר דין והכא דקאמר מהדר קאמר
ציה לא שזיל לחזור אלא רוצה
הוא לחזור אף על פי שאינו יכול
ולא מקני ליה כפילא משום דלטרמייה
ל"ז"ד גדלמור פטרין^א גבי האו
דלמורין יפ"ד וכו"ל איכא צ"ב"י
נחלין (ב"ב דף ק"ט). מלשחמיק קנינהו
ושעוה לנסוף מהדר קאמר ציה
פירוש רוצה לחזור ואינו יכול:

הנהרות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ואמרו
ובי משלמם והאב לא
הספיק:

ליקבוי רש"י

ש"טו עיניו נתן בה.
ויזנה לקנות דמיס
וישבעה כגון בדי"ה
השואל. מי נשבע.
כמה היסק שיה.
שהפקדון
המלוג ונגמל משלם
אפ"ה קמי.
את הפקדון. ושמל לא
קדקק זה צנוציף ויפסלו
לעדות ולשטות וס' ע"א.

לקנות חלקו המגיעו מי אמרין כל
הקני שלו שילם או ללמא צדק
עד שישלם כל הפרה: ושילם אחד
מהם. חזי דמני שעלוו: מהו. שיקני
חזי הכפל מי אמרין הרי שילם כל
המוטל עליו: שא"ש מן האשה. פרה
של נכסי מלוג שהקני שלה והפירות
לבעל^א: ושילם. הפרה לבעל: מהו.
לקנות הכפל לאו אמרין כיון דקני
לאו דבעל הוא לאו משלמין בעליה
נינהו ולא קני כפילא או ללמא כיון
דאפטרופוס הוא על הנכסים ואוכל
הפירות צעלים הוה עליהו ומשלמין
הן: ששא"ש. לזון קרקע
מלוג שלה: משביעין אותה. אמרין
קמי אע"פ שהוא משלם דקתמי
שילם ולא רצה לישבע משביעין אותו
שבעה שאינה בשמותו: שקל. חזי
סלע: פפור. הלוח מן השבעה
שאין כלאו הולאה שנקמת: חייב.
לישבע שקל היה שוה ומשלם לו
דינר שהורה לו: ושתים היה שוה.
והלוח מוצע את המלוה את יתר
דמיו וקא סבר האי מנה המלוה על
המשכון שומר סכר הוא^ב: פפור.
מן השבעה שאין כלאו הולאה
שחייב לו כלום: ויוציא ה"ה בו.
ויפסלו: אהייא. קמי מי נשבע

הריני משלם ומת בו. חיימה הפל
ישלם לני נפקד דלא נפקד עלך
הא חזן אדם מוריש קנני לנכי דמתן
צריש פרק נערה שנתפתחה (כמות
דף ע"א):

ואמר איני משלם מאי מי אמרין מהדר בהדר ביה.
מכאן מוכיח ר"ת דלא אמר לחצרו השבע וטול קודם
שנשבע יכול לחזור בו ולומר אשבע
(ב"ב דף קנ"ד ופס' וס'). דלמור עבדי גנבת
לעוף השבע וטול נשבע אינו יכול
לחזור בו לא גרס נשבע בלא וא"ו
דמשמע שבע"כ יבעד וצריכא שבעת
לדייניס (שטות דף נ"ט. וס' ד"ה אס')
דלמור אם אמר איני נשבע פטרין
אותו מיד לא כפרטי"י שפטורין אותו
לפי שאינו יכול לחזור בו אלא יש
לומר מסלקין אותו מנ"כ כדי שיתבייש
לחזור ולומר אשבע מיכה שוב פירש
ר"ת שנתבעה אחת דלמור גרסינן
נשבע בלא וא"ו וישבע עב"כ והא'
דלמורין פרו"ק זה צ"ב (פנהדרן דף
ד. וס' ד"ה שלח) גבי נאמן על אצל
קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור
בו הלא אפילו קודם ששבע אינו
יכול לחזור בו דכיון שקבל עליו לשלם
אם ישבע זה שנגזרו עליו כמו לאמר
גמר דין והכא דקאמר מהדר קאמר
ציה לא שזיל לחזור אלא רוצה
הוא לחזור אף על פי שאינו יכול
ולא מקני ליה כפילא משום דלטרמייה
ל"ז"ד גדלמור פטרין^א גבי האו
דלמורין יפ"ד וכו"ל איכא צ"ב"י
נחלין (ב"ב דף ק"ט). מלשחמיק קנינהו
ושעוה לנסוף מהדר קאמר ציה
פירוש רוצה לחזור ואינו יכול:

משלי ד

מז

רבינו יונה

כז⁴⁷, והוא מלשון התראה. והנה המזהיר הוא המתרה והמוכיח והמזכיר, והזהיר [הוא] המותרה, והנזכר ע"י תוכחת המוכיח או מעצמו, כענין שאמרו⁴⁸: חבר אינו צריך התראה. ואמרו⁴⁹: אין מזהירין אלא לזהיר. כי רוב פעמים אין תועלת באזהרות, רק למי שיש לו מוכיח משכלו. והנה תדע כי עונש מי שאינו זהיר ולא ישמר מן הפשיעות, קרוב הוא למזיד, אע"פ שהוא שוגג בעת החטא, אחרי שפשע ולא נזהר מן החטא עונשו רב⁵⁰, וכן אמרו ז"ל⁵¹: הוי זהיר בתלמוד שלא תשכח דבר מדבריו, ולא תשגה בפתשגן ביאוריו, כי שגגת תלמוד עולה זדון. וכן תראה בדיני השומרים, כי יתחייב שומר חנם על הפשיעה ולא יתחייב על גניבה ואבידה, ושומר שכר יתחייב על גניבה ואבידה ויפטר מן האונס – כגון אם השור שנתנו לו לשמור "מת או נשבר או נשבה" (שמות כב, ט), והשואל חייב על האונסין, ואשר איננו שומר לא יתחייב על הפשיעה

במצוה, ואחת על זהירות היראה, ואחת על הזהירות מנזקי ממון – גם בה יתרון⁴² להגיע לדרך ישרה ומעלה יתירה, כאשר נבאר בע"ה, ואחת על היפך הזהירות והיא העצלה – כמשפט הספר הזה, כאשר ילמד על כל מדה ומדה חמורה⁴³ ועל כל דרך, יראה (ידבר) אחרי כן בגנות הפך המדה ההיא, למען הרחיקך מעל גבולה.

והנה ענין הזהירות – השמירה מן הפשיעה, שלא יפשע אדם במצות, וכן נמצא הלשון הזה בדבריהם ז"ל, אמרו⁴⁴: הנותן דינר זהב לאשה, ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא, ופשעה בו, משלמת דינר של כסף, הזיקתו, משלמת דינר של זהב. ואמרו עוד⁴⁵ בענין המאכיל במפה בלא נטילת ידים: מאי לאו דזהיר ולא נגע, לא, דזריז ומשי ידיה מעיקרא. ובלשון תורה: "וזהרת אתהם את החוקים ואת התורות" (שמות יח, כ), ותרגומו: 'ותסהיד יתהון'⁴⁶, כתרגום "העדותי בכם היום" (דברים ה,

42 בכתי"א יתכן. 43 שם חמורה 44 בבא קמא סב, א. 45 חולין קז, ב [וברש"י שם לאו דזהיר ולא נגע - אלמא אין צריך נטילת ידים ובלבד שלא יגע. לא - הכי קאמר ליה, אי לאו דרב המנונא את, ויודע אני בך שנטלת ידך. זריז עדיף מזהיר, זהיר - שיודע להזהר בשעת מעשה שלא יעבור על המצוה, זריז - הרואה את הנולד ומתקן עצמו שלא יבא לידי כך, והיינו דאמרינן בע"ז (כ, ב) זהירות מביאה לידי זריזות]. 46 לפנינו בתרגומים. 'ותזהר יתהון'. 47 בתרגום 'אסהידית בכון' [וראה שם ברש"י]. 48 סנהדרין ח, ב. 49 כעין זה במכות כג, א: אין מזרזין אלא למזורז ובספרי ריש נשא: אין מזרזין אלא למזורזין 50 ברמב"ן בשער הגמול: הרי שאכל חלב בשוגג נקרא חוטא, שכן קראתו תורה בכל מקום, ומהו חטא, שלא נזהר בעצמו, ולא היה ירא וחרד על דברי המקום ב"ה, שלא יאכל ולא יעשה דבר, עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזרותיו של הקב"ה, ועל דרך זו הוא טעם חטא השגגה בכל התורה. [וראה רש"י שבת כא, א; בבא בתרא ג, ב]. 51 אבות פ"ד משנה יג. וכתב שם רבינו הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון שיחזור הדברים עד כי לא יוכל לשכוח דבר, עד ירד לעומקן של דברים, כי טבע האנוש קצר להבין החכמה, והשכחה מצויה בבני אדם. גם לא יסמוך בסברא הראשונה כמו שכתבנו בתחלת הספר, אשר בכל זה עושה זדון, כי בכל דבר מדבר התורה והמצוה שהטעות מצויה, ולא נתן אל לבו וחוטא, אין זה שוגג, אך נקרא פושע, שהיה לו לחשוב כי כל אדם טועה, ולהזהר שלא יחטא ולא נזהר וארבעה הם: פושע, קרוב למזיד, שוגג, קרוב לאונס.

משלי ד

כא אל-יליזו מעיניך שמרם בתוך לבבך:

רבינו יונה

הזהירות מהתורה. עתה נבאר בכמה דברים הזהירות תלוי, ונאמר כי הוא תלוי על עשרה דברים: הזהירות במצות תלוי בשמונה דברים, והזהירות ביראה לשמרה תלוי בשני דברים, ואלה הם: הזכרון, שמור השפתים, פלס המעשים והדקדוקים בהם, שמור התאוה, השמירה מן העצלה, הזהירות בקלות⁵³, כוון הדרך, שמור המחשבות, שמור הדעת⁵⁴. והנה יתבררו לך על תכונת ענינם בביאור הפרשה הזאת.

(כא) אל יליזו מעיניך שמרם וגו'. הזכיר תחלה על הזכרון, שלא ישכח אדם המצות והאזהרות. ודע כי השכחה באה על שני דרכים: האחד, שכחת העיקר, השני, שכחת המקרה. וענין שכחת העיקר, כגון השוכח עיקר המצוה או האזהרה, וסרו מלבו. כענין שאמרו ז"ל⁵⁵: השוכח עיקר שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת. וענין שכחת המקרה הוא, שהאדם יודע עיקר המצוה או האזהרה, אבל נעלמה ממנו לפי שעה, ולא שם אותה על לבו ועבר עליה, כגון שהיה יודע שחייב להניח תפילין ולקבוע מזוזה ולקרוא קריאת שמע ולהתפלל, ולא שם אותם על לבו ולא קיים קיום אחד מהם. וכן היודע

בנכסי חברו, ויתחייב על הנזק. וכנגד ההפרש הזה תמצא בענין העבירות ארבעה מדות: מזיד, ופשיעה, ואונס, ושוגג. ואמר דוד המלך ע"ה: "גם עבדך נזהר בהם בשמרם" (תהלים יט, יב) — שבח נפשו במדת הזהירות, כי היא שלמות שימור המצות ואמר "בשמרם עקב רב", והענין כי שכר גדול וגמול רב ומופלא בשמירתם, אחרי כן אמר: "שגיאות מי יבין מנסתרות נקני" על ענין הזהירות אני משבח נפשי, כי אני נשמר מן הפשיעה במצות, אבל מי יוכל להשמר מן השגיאות, ובקש מן השי"ת לנקותו מן הנסתרות.

והנה הוזהרנו מן התורה על דבר הזהירות שלא לפשוע בשמירת המצות, שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים וגו'" (דברים ד, ט), הנה כי השוכח אע"פ שהוא שוגג בעת העבירה, עבר על אזהרת המקרא הזה כאשר פשע ושכח⁵², ונאמר: "ושמרתם ועשיתם אותם" (שם ז, יב), ומה שאמר "השמר לך ושמור נפשך מאוד", מורה על חיוב הרבות השמירה מן הפשיעה במצות. הנה בארנו ענין הזהירות מה הוא, וביארנו עונש מי שאינו נזהר כי רב הוא, יען כי הוא קרוב למזיד, וביארנו כי הוזהרנו על

52 בכת"א באשר פשע ושגג. 53 נראה כונתו לזהירות במצות הקלות, וכמ"ש (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. 54 בכת"פ: הזכרון מן העצלה, שמור התאוה, שמור השפתים, שמור העינים, פלס המעשים, והדקדוק בהם, הזהירות בקלות, כוון הדרך, שמור המחשבות, שמור הדעת [לא זכינו לביאור רבינו על כולם]. 55 שבת סז, ב

אונקלוס

שְׁמָה עֲשׂוּ: כו וּבִתְרָן בְּן נֶפֶק
 אַחֲוָהִי וַיְדָה אַחֲרֵיהּ בְּעֶקֶב
 דְּעֲשׂוּ וַקְרָא שְׁמָה יַעֲקֹב וַיִּצְחַק
 בְּרַ שְׁתִּין שְׁנִין כַּד יִלְדַת יְתֵהוּן:
 כו וַרְבִּיאוּ עוֹלָמֵיָא וְהוּהוּ עֲשׂוּ גְבַר
 נַחְשִׁירְכֵן גְבַר נֶפֶק חֲקֵלָא וַיַּעֲקֹב
 גְבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אֶלְפִנָּא:
 כה וַרְחַם יִצְחַק יְתַ עֲשׂוּ אַרְי
 מְצִידָה הוּהוּ אֶכְל וְרַבְקָה רַחֲמַת
 יְתַ יַעֲקֹב: כט וּבִשְׁלַל יַעֲקֹב
 תַבְּשִׁילָא וְעַל עֲשׂוּ מִן חֲקֵלָא
 וְהוּא מְשַׁלְּהִי: ל וְאָמַר עֲשׂוּ
 לְיַעֲקֹב אֶטְעַמְנִי כְעַן מִן סְמוּקָא
 סְמוּקָא הָדִין אַרְי מְשַׁלְּהִי אֲנָא עַל

בראשית כה תולדות צט

וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֲשׂוּ: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו
 וַיְדוּ אֶחָוֶת בְּעֶקֶב עֲשׂוּ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
 וַיִּצְחַק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדַת אֶתֶם: כו וַיִּגְדְּלוּ
 הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוּ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה
 וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֲהֵלִים: כה וַיֵּאָהֵב
 יִצְחַק אֶת־עֲשׂוּ כִּי־צִיד בְּפִיו וְרַבְקָה אֲהַבַת
 אֶת־יַעֲקֹב: כט וַיִּזְדַּר יַעֲקֹב נֹזֵד וַיֵּבֵא עֲשׂוּ מִן־
 הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף: ל וַיֵּאמֶר עֲשׂוּ אֶל־יַעֲקֹב
 הֲלָעֵיטְנִי נָא מִן־הָאֲדָמָה הָאֲדָמָה הִזְהָ כִּי עֵיף

רש"י

להיות עולה תמימה: (כו) ויגדלו הנערים ויהי עשו.
 כל זמן שהיו קטנים לא היו נפְרִים במעשיהם, ואין אדם
 מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה
 פירש לצמי מדרשות וזה פירש לעבודה זרה (ב"ר סג ט): יודע
 ציד. לזוד ולרמות את אציו בפיומם, ושוללו, אבא היאך
 מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אציו שהוא מדקדק
 במנאות (סג): איש שדה. כמשמעו, אדם בטל וזודה
 בקשתו חיות ועופות: תם. אינו זקי ככל אלה, לזו כן
 פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו
 של שם ואהלו של עבר (סג): כח בפיו. כתרגומו בפיו של
 יצחק. ומדרשו (תנחומא ט), בפיו של עשו, שהיה נד אוחו
 ומרמזהו בדבריו: (כט) ויזד. לשון ציטול, כתרגומו: והוא
 עיף. ברציחה, כמה דתימא (ירמיה ד לה) פי עיפה נפשי
 להרגים (בבא בתרא טו: ב"ר סג יג): (ל) הֲלָעֵיטְנִי. אפתח פי
 ושפוך הרצה לתוכה, כמו ששנינו (שבת קנה:): אין אוצסין את
 הגמל אבל מלעיטין אותו (ב"ר סג יג): מן האדום האדום.
 עדשים אדומות. ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את
 עשו בן בנו יואל לתרבות רעה ואין זו שיצה טובה שהצטיחו
 הקדוש ברוך הוא (לעיל טו טו), לפיכך קצר הקדוש ברוך הוא

ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה
 ונגמר בשערו כען שנים הרבה: (כו) ואחרי כן יצא אחיו
 וגו'. שמעתי מדרש אגדה (ראה ב"ר סג ט) הדורשו לפי פשוטו,
 צדין היה אוחו זו לעכזו, יעקב נולד מטיפה ראשונה ועשו
 מן השניה, לא ולמד משפופרת שפיה קלרה, מן זה שמי
 אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה והנכנסת
 אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנולד באחרונה ילא ראשון,
 ויעקב שנולד ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכזו שיהא
 ראשון ללידה כראשון לינירה, ויפטור את רחמה ויטול את
 הצכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק
 לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו (ראה ב"ר סג ט):
 ויקרא שמו יעקב. הקדוש ברוך הוא [ס"א אמר, אתם
 קרייתון לצכוריים שם, אף אני אקרא לצני צכורי שם, הדא
 הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב (ראה תנחומא שמות ד)]. דבר אחר,
 אציו קרא לו יעקב, על שם אחיות העקב: בן ששים
 שגדה. עשר שנים משנשאה עד שנעשית צת שלש עשרה שנה
 וראויה להריון, ועשר שנים הללו נפה והמתין לה כמו שעשה
 אציו לשרה, כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל
 עליה. ושפחה לא רצה לישא לפי שנמקדש צהר המוריה

שפתי חכמים הקצר

עם כל זה אמרו הבריות כי רק מעשה נערוה הוא, ולא היו נכרים
 במעשיהם עד שנעשו בני י"ג שנה (מנח"י עפ"י רא"ם). מא. דאם נפרש
 שהיה צד חיות מאי יודע ציד, איש ציד מיבעי ליה. ועוד דלפי זה אתי
 שפיר שיהיה יודע ציד ההפך מן איש תם, [ויאיש שדה] היפך יושב
 אהלים [מנח"י עפ"י רא"ם]. מב. דאינן חייבים במעשר לא מדאורייתא
 ולא מדרבנן, מה שאין כן ירקות ופירות (רא"ם). מג. ולכן נקרא איש
 שדה, ולא עובד בשדה, או איש אדמה' כמו בנח (לעיל ט ט), או עובד
 אדמה' כמו בקין (לעיל ד ב) (מנח"י עפ"י רא"ם). מד. דאם לא כן זהווא
 רעב' מיבעי ליה (רא"ם). מה. כדכתיב בסמוך (פסוק לד) נזיד עדשים'
 (מנח"י עפ"י אמי"ש). מו. כדכתיב גבי אברהם (פסוק ח) זקן ושבע, ולא
 כתיב 'מים' כדכתיב ביצחק (להלן לה כט), שמע מינה שלא בא לכלל ימיו

כאדרת', ד'אדרת' אינה של שיער אלא של צמר (מנח"י עפ"י רא"ם, ראה
 נח"י). לו. כי לכאורה הוה ליה למימר 'ואחרי כן יצא השני', כדכתיב
 לפני זה 'ויצא הראשון', על כן דורשו כי באמת לא היה שני רק ראשון
 (ר"ד). לז. דאם לא כן הוה ליה למימר 'וידו אוחות בוי', 'בעקב עשיר'
 למה לי (רא"ם). לח. דהא לא כתיב מי קרא אותו, ועוד דאחר זה כתיב
 'ויצחק בן ששים שנה', שמע מינה דעד השתא לאו ביצחק משתעי, ומי
 קרא אותו, על כרחך הקדוש ברוך הוא (מנח"י עפ"י מהרש"ל).
 לו. ולפירוש שהקדוש ברוך הוא קראו יעקב אין צריך טעם לכך, ועל
 כן פירש רש"י לעיל 'בעקב עשיר' סימן שאין מספיק וכו'. אבל לפירוש
 זה הוא טעם לקריאת שמו יעקב (מנח"י עפ"י רא"ם). מ. אף על פי שמיד
 כשיצאו מבטן נפרדו זה לרשעו וכו', כמו שפירש רש"י לעיל (פסוק כג),

ק

בראשית כו תולדות

אונקלוס

בין קרא שמה אדום: לא ואמר
 יעקב ובן כיום דלהן ית בכרותך
 לי: לא ואמר עשו הא אנא אול
 לממת ולמה דנן לי בכרותא:
 לא ואמר יעקב קים לי כיום דלהן
 וקים לה ובן ית בכרותה ליעקב:
 לא ויעקב יחב לעשו לחם ותבשיל
 דטלופחין ואכל ושתי וקם ואול
 ושט עשו ית בכרותא: א והוה
 כפנא בארעא בר מפנא קדמא
 דהוה בימי אברהם ואול יצחק
 לות אבימלך מלפא דפלשתאי
 לגרר: ב ואתגלי לה יי ואמר לא
 תחת למצרים שרי בארעא די
 אימר לך: ג דור בארעא הדא ויהי
 מימרי בסעך ואברכך ארי לך
 ולבנך אתן ית כל ארעתא האלין
 ואקיים ית קנימא דקנימית
 לאברהם אבוק: ד ואסגי ית בנך
 פכוכבי שמיא ואתן לבנך ית כל
 ארעתא האלין ויתברכו בדיל
 בנך כל עממי ארעא: ה חלף די

אנכי על-בן קרא-שמו אדום: לא ויאמר

יעקב מכרה כיום את-בכרתך לי: לב ויאמר

עשו הנה אנכי הולך למות ולמה-זה לי

בכרה: ג ואמר יעקב השבעה לי כיום

וישבע לו וימכר את-בכרתו ליעקב:

ד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים

ויאכל וישת ויקם וילך ויבן עשו את-

הבכרה: פ כו א ויהי רעב בארץ מלכד

הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך

יצחק אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה:

ב וירא אליו יהוה ויאמר אל-תרד מצרימה

שכן בארץ אשר אמר אליך: ג גור בארץ

הזאת ואהיה עמך ואברכך בילך ולזרעך

אתן את-כל-הארצת האל והקמתי את-השבעה אשר נשבעתי

לאברהם אביך: ד והרביתי את-זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך

את כל-הארצת האל והתברכו בזרעך כל גוי הארץ: ה יעקב

רש"י

כדאי שיקריב להקדוש ברוך הוא (ב"ר סג יג, ראה זכמים קיב):
 (ג) הנה אנכי הולך למות. [ס"א מתנוודת והולכת היא
 הזכורה, שלא יחא כל עת העבודה בזכורות, כי שצט לוי
 יטול אותה. ועוד] אמר עשו, מה טיבה של עבודה זו, אמר
 לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה, כאותה ששנינו
 (פסחין כג) אלו הן שצמיחה, שחיי יין ופרועי ראש, אמר
 אני הולך למות על ידיה"א אם קן מה חפץ לי זה: (לד) ויבן
 עשו. העיד הכתוב על רשעו, שציוה עבודתו של מקום"ם:
 בו (ג) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים,
 כמו שירד אביו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה
 עולה תמימה"א ואין חובה לך (ב"ר סד א):
 (ג) האל. כמו 'האלה': (ד) והתברכו בזרעך. אדם

חמש שנים משנותיו, שילחק חי מאה ושמונים שנה וזה מאה
 שצעים וחמש שנה (ב"ר סס), ונישל יעקב עדשים להצרות את
 האכל, ולמה עדשים, שדומות לגלגל, שהאכלות גלגל החוזר
 בעולם. [ס"א ועוד, מה עדשים אין להם פה כך האכל אין
 לו פה, שאסור לדבר (בבא בתרא עו: ראה ב"ר סג יד). ולפיכך המנהג
 להצרות את האכל בתחלת מאכלו צינים שהם עגולים ואין
 להם פה, כך אכל אין לו פה, כדאמרינן במועד קטן (כא):
 אכל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם
 וכל שכן שאינו שואל בתחלה, משלשה ועד שבעה משיב ואינו
 שואל וכו'. רש"י ישן]: (לא) מכרה כיום. כתרומתו כיום
 דלהן, כיום שהוא צור, כך מכור לי מכירה צרורה:
 בכורתך. לפי שהעבודה בזכורות, אמר יעקב אין רשע זה

שפתי חכמים הקצר

(מנח"י עפ"י אמי"ש). מז. דאם מפני הרעב הנה אנכי מת' מיבעי ליה
 (רא"ם). מה שכוון שמכר את בכורתו שמע מינה שלא רצה בה, ולמה
 ליה לכתוב עוד ויבן, אלא להעיד על רשעו בא הכתוב שבוה וכו'

(מנח"י עפ"י אמי"ש). מז. דאם מפני הרעב הנה אנכי מת' מיבעי ליה
 (רא"ם). מה שכוון שמכר את בכורתו שמע מינה שלא רצה בה, ולמה
 ליה לכתוב עוד ויבן, אלא להעיד על רשעו בא הכתוב שבוה וכו'

אֶת יַעֲקֹב. לְבָדוֹ⁴⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִפְיָרָה בְּרִשְׁעוֹ
שֶׁל עֶשָׂו.

(5) עַל בֶּן קָרָא שָׁמוֹ אָדוֹם⁴¹. כְּשָׂרְאוֹ
שָׁפַל כֶּף הַתְּמַכָּר לְמִלְאכְתּוֹ הַנְּפֹסְדָת⁴²
אֲשֶׁר לֹא כְּתוּרַת הָאָדָם⁴³, עַד שֶׁלֹּא הִפְיָר
בְּנִזְיֹד כִּי אִם צָבְעוֹ⁴⁴, קָרָאוּ אוֹתוֹ "אָדוֹם"
לְשׁוֹן צְוּי⁴⁵, כְּלוֹמֵר: הַתְּאָדָם! וְהָיָה צְבוּעַ
אָדָם בְּהִלְעֻטַּת הָאָדָם⁴⁶.

(6) מְכָרָה כִּיּוֹם. כִּי בְהִיּוֹת הַיּוֹם⁴⁷ כָּל
מְגַמַּת פְּנִיָּה אֶל מְלֹאכְתָּהּ, בְּאִפְּן

שֶׁאֵתָּה כָּל כֶּף עֵינֶיךָ שְׂאִינְךָ מִכִּיר הַנִּזְיֹד⁴⁸,
אִין סָפֵק שֶׁלֹּא תוּכַל לְהִתְעַסֵּק בְּעֵנֶינֶיךָ
הַבְּכוּרָה. לְשֵׁרַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ⁴⁹ וְלַעֲשׂוֹת
אֶת הַרְאוּי לְבָכוֹר⁵⁰.

(7) הוֹלֵךְ לְמוֹת. בְּרַב הַתְּלָאָה
וְהַעֲיִפּוֹת⁵¹.

(8) הַשְּׁבָעָה לִי. מִפְּנֵי הֵיּוֹת הַקְּנִיָּן עַל
דְּבַר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ⁵², הַשְּׁבֹעָה
תְּמַלֵּא חֶסְרוֹנּוֹ⁵³. וַיִּמְכַּר אֶת בְּכֹרְתּוֹ. בְּמַחֲזִיר

לו חלק מסוים בהמשך דרכו. 40. וכפי שיבאר
רבינו להלן (כו, כט) לא ראתה כל אפשרות של
שיתוף עשו אפילו כתומך בתורתו של יעקב. כבר
עתה רבקה רואה את עשו כרשע (היא מכירה,
הרי, את אחיה שהוא דומה לו) בעוד יצחק רואה
אותו לא שלם.

¶

41. קשה לרבינו, הרי נקרא כבר "עשו", למרות
שצויין כבר כי נולד "אדמוני". מדוע, איפוא,
תשמש תקרית חד פעמית זאת עילה לשנות את
שמו מזה שניתן לו עקב נסיבות הולדתו 'מעושה'
על ידי אחיו. 42. בעבודת האדמה. 43. התמסרותו
לעבודה זאת היתה כה מופרזת עד כדי התמכרות,
אשר הורידה אותו מתחת לדרגת אנוש (ומתקרב
לזו של בהמה). 44. לא הכיר דברים על פי
תוכנם ומהותם כי אם על פי צבעם החיצוני –
היא התפיסה השטחית ביותר בהכרת אדם את
סביבתו. 45. על משקל "אכול". 46. שמו החדש
שניתן לעשו בא להגדיר את מהותו האמיתית,
דהיינו אי יכולתו הוא להגדיר דברים על פי
מהותם הם כי אם על פי צבעם החיצוני (כילד
קטן המסדר 'בלוקים' על פי צבעם ולא על פי
צורתם או תפקידם).

¶

47. "כיום", פירושו על פי התנהגותך היום,
המשקפת את דרגתך הרוחנית-תרבותית.

48. העיסוק בעבודת האדמה תפס אותו כליל,
והוציאו מן העולם האמיתי. 49. על תפקיד
הבכורה בעבודת ה' לפני מתן תורה עיין שמות
רבה לא, ח (לפי שבכורי ישראל במדבר היו
כהנים) במדבר רבה ג, ג ('בתחילה היתה עבודה
בבכורות') ועוד. 50. על תפקידי הבכור בתוך
המשפחה עיין מחלוקת רמב"ן ראב"ע להלן פסוק
לו ד"ה ויבז עשו את הבכורה. רבינו רואה את
ההתייחסות במכירה לחובות המוטלות על הבכור,
ולא לזכויות המגיעות לו עקב היותו הראשון
שנולד במשפחה.

ב

51. לשיטת רבינו על התמסרותו למלאכתו, הלא
היא עבודת האדמה (ולא לפי רש"י בעקבות
חז"ל). כלומר, עד כדי מחיר "נפשו" עובד עשו
ו"יביא לחמו"! לא זו בלבד שאין לו זמן לענינים
רוחניים, אלא אף מקפח את חייו הפיזיים
בהתמכרותו לעבודה הנפסדת.

ג

52. 'לשרת האל' יתברך ולעשות את הראוי
לבכור, אינם עצם שפעולת הקנין יכולה לחול
עליו, אלא שירותים והתחייבויות. 53. ועיין
בהרחבה אצל תורה שלמה סימן ר"י – התירוץ
החמישי בשם הרא"ש (עמוד 1038), הוא ההסבר
היחיד העולה בקנה אחד עם דברי רבינו ('אין
בו ממש'), באשר אינו עוסק בסוגיית 'מוכר דבר

בלתי ראוייה לאותו המִחיר שפסקו, ובכֵן התבאר שלא נתאנה המוכר⁵⁹, כי לא היה הממכר שוה אצלו כֵּל כֵּן⁶⁰.

פֶּרֶק כו

(א) אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם. כִּי מֵאֵז עַד עַתָּה לֹא הָיָה שֵׁם רָעֵב כְּמוֹהוּ, שִׁישִׂיא יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְצֹאת מִמֶּנָּה פֶּאֶשֶׁר עָשָׂה

שִׁפְסָקוּ בִּינֵיהֶם, וְלֹא חָשַׁשׁ הַכְּתוּב לְבִאָרוֹ⁵⁴.

(לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו. לְקִנּוּת בְּקִנְיָן חֲלִיפִין⁵⁵ בְּנִזִּיד⁵⁶ אוּ בְּכָלִי⁵⁷ אֲשֶׁר בּוֹ הַנִּזִּיד, עַל דֶּרֶךְ "שֶׁלֶף אִישׁ נָעֲלוּ וְנָתַן לְרַעְהוּ" (רות ד, ז). וַיִּבְזוּ עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה. גַּם אַחַר מַעֲשֵׂה⁵⁸ הַיְתָה הַבְּכֹרָה בְּעֵינָיו

גא), ולכן סביר להניח כי מעשה הקנין אצל האבות היה על פי קנין חליפין שמגילת רות מעידה על קבלתה כנורמה מקובלת. יש לפרש, איפוא, את "ויעקב נתן" כפירוש הכתב והקבלה על עבר מוקדם, כלומר, תחילה נעשה מעשה הקנין הבלתי מושלם על ידי חליפין, ואח"כ באה השבועה למלא את החסר. ויעוין בחזקוני שהקנין היה בדמים, והנזיד היה עדות לקיום המקח, כדרך הלוקחים. וכן ברשב"ם⁵⁶. כמעשה קנין ולא כמחיר או תמורה⁵⁷. והחידוש בכלי הוא שקונים בכלי קנין חליפין אע"פ שאין בו שוה פרוטה⁵⁸. כי לא כתוב "ויבז" בסוף פסוק לב העוסק בלחץ של פיקוח נפש שלו, אלא כאן אחרי גמר המכירה (גם המעשה וגם השבועה). ושוב באור החיים כדעת רבינו: התורה מעידה עליו שביזה הבכורה בדעתו. ולזה לא הספיק לומר "ויבז" וחזר אל עשו האמור בסמוך, והבן. וכוונת הודעה זו לומר גם בלא טעם דלאונסו גמר, כי בעיניו בזויה היא, ומכור ימכרנה בדבר מה, הגם שלא היה צריך להשיב נפשו וגמר ומקנה (עכ"ל). ועיין שם ד"ה וימכור את בכורתו וצרף לכאן.⁵⁹ ואמנם בסוגית הברכות טען (כז, לו) "את בכורתי לקח" — קנה (ולא גנב או רמה)!⁶⁰ ובזאת לא יוכל עשו (והדורות הבאים אחריו) לטעון עלינו 'לסטים אתם' שגנבתם את הבכורה והשוה בפירוש רבינו בסוגית רכישת מערת המכפלה (ובביאורנו שם) המבאר כיצד עשה אברהם אבינו את הקנין, שלא יהיה מקום אח"כ לערער על חוקיות הרכישה הראשונה של קרקע בארץ ישראל.

שלא בא לעולם', אלא בסוגית 'קנין בדבר שאין בו ממש'. ועיין עוד בדבריו המבאר שהבכורה לפני מתן תורה לא היתה תלויה בדין פטר רחם, אלא כל אחד אשר זכה לבכורה־כהונה הרשות בידו להעבירה לישר בעיניו. לדעת רבינו קנין בדבר שאין בו ממש זקוק לשבועה כדי שיחול. וכך כתב האור החיים הקדוש (על אתר ד"ה ויאמר השבעה לי): טעם שהוצרך לשבועה, להיות כי יש בבכורה פרטים שהם דברים שאין בהם ממש, כמו הכבוד והמעלה שעליהם הקפיד יעקב לעבודת בית אלקינו שהיא בבכורות. וכפי תורתנו הקדושה אין אדם מקנה לא במכר ולא במתנה דבר שאין בו ממש כידוע (רמב"ם הל' מכירה כב), לזה נתחכם לזכות בדבר על ידי שבועה. וכן הוא הסכמת פוסקי התורה (שו"ע יו"ד רל"ט) כי השבועה חלה בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש. והוא אמרו "השבועה לי".⁵⁴ ולפי זה לא מכר את בכורתו במחיר של נזיד עדשים! התורה לא ציינה את המחיר האמיתי של מכירת הבכורה, או משום שאין לו חשיבות עבורנו, או שמא (ע"פ אור החיים לויקרא כד, בענין אי ציון שמו של האיש המקלל): טעם שלא הוזכר... ואין הקב"ה חפץ לגנות אדם, ומה גם בתורה שנשאר הרושם לעולם ועד, עכ"ל.

ד

55. זהו המעשה־קנין אשר לדעת רבינו אינו מושלם באשר אמור לחול על דבר שאין בו ממש, והשבועה נחוצה שיתמלא את חסרונו של הקנין. הרי אפילו מדאורייתא ספק אם מעות קונות (בבא מציעא מז, ב רמב"ם הלכות מכירה

פי' המור תולדות על התורה כד

שמולידו היה אוכל והמקרא חסר הנחיל ופי' כי ליד יתן בפיו . ח"כ כי ליד בפיו של ילחק
 שהיה רגיל לאכול ליד ולכך היה אוהב לעשו שהיה יודע ליד . וסרמב"ן פי' שהוא מלילה
 כל' עבו ליד בפיו של ילחק שמכנה האיש למעטיו לתדירותו וכמוהו רבים : (ב"ב) ויבא
 עשו מן השדה והוא עיף . שאלחו בולמוס וזכו שאמר הנה אנכי הולך למות שאם
 לא יאכילהו מיד ימות ולמה לו אז בכורה . ובמדרש יש שחטה בשדה כדרך לודי חיות שהולכים
 בימים לאוד וכלה נפשו למות ומלא את יעקב בשדה רעה בלאן אביו ועל כן אמר הנה
 אנכי הולך למות שאין כאן מי שישיב נפשי אלא הוא וניחא נמי שאמר הלעיטני שעיפה
 נפשו מעיטיו הדרך עד שלא יוכל להשיב ידו אל פיו : (ל) מן האדום האדום הזה .
 י"מ שהאדום האחרון חוזר אל עשו הלעיטני נא מן האדום שאני האדום הזה : (לא) מברה
 כיום . פירש"י כיום שהוא ברור כן מכור לי מכירה בכורה . ופשוטו של מקרא כיום כעת
 הזאת כמו קטר יקטירון כיום אתה החלב . ואונקלוס חרגס כיום דילסן בעבור היות המכירה
 אחרי מות אביו אמר מכור לאיזה יום שתראה שחמול אז המכירה . ופי' כיום כמו כיום פי'
 באיזה יום שתבא בו הבכורה שיהיה שלי . וי"מ כיום פי' המכר אינו אלא ליום באתה
 קרוב למות ועוב שחמול בה מעט שבלאו הכי לאחר שתמות הכל שלי והוא הודה לדבריו
 ואמר הנה אנכי הולך למות . תימה מה מכר שייך בבכורה שאינו דבר שנחפס בקנין ואי
 משום ירושת פי שנים הא קיימא לן מה שאירש מאבא מסור לך לא אמר כלום ויש מתרלים
 משום שיעקב היה ראוי להיות בטר שגולד זעפה ראשונה אלא שעשו יאל ראשון משל למי
 שנתן שני טיפין בשפופרת הנכנס אחרון יאל ראשון ולא נהירא דבטר בפטר רחם הליא
 מלחא ועשו פטר הרחם תחלה . וי"מ שיעקב חשב שילחק יתן לו כל אשר לו בסיוו כאשר
 פשה אברהם לילחק וקנה הבכורה כדי שלא יהיה לעשו פתחון פה כל כך לערער . וי"מ
 בכורתך פי' גדולתך שגריך הקטן לכהוג גדולה ושררה לאחיו הגדול לקום מפניו ולכבדו ו"ש
 שימכור לו . וי"א שלא קנה ממנו אלא מה שאירש מאבא היום ולכך חל הקנין וזכו מה שאמר
 מכרה כיום ועשו בכוחו הבכורה אמר אתה שואל מה שאירש מאבא היום הנה אנכי מוכרה
 לך לעולם ואע"פ שמשס ואילך לא היה מקום לחול הקנין בטלו מ"מ כיון שעל מה שאמר
 כיום חל הקנין נחפס הקנין בכלו וזכו שאמר ויעקבני שלא שאל אלא כיום כדי שיחול הקנין :
 וא"א הרא"ש ז"ל מדקדק מכאן מי שמוכר לחבירו דבר שאין הקנין חל עניו כגון מה
 שאירש מאבא או מי שמוכר מטה על פה שיש לו על אחרים שאינה נמכרת ונשבע עניו
 שהמכר חל מכה השבועה לא מיבעי' שטופין אותו לקיימו בשביל שבועתו אלא חפ"י שם מכר
 עליו כדחצינא הכא דקרי ליה מכר בשביל השבועה : (לד) ויעקב נתן לעשו רחם .
 י"מ שזה נתן לו לאכול לא היה חליפי הבכורה אלא כדרך בני אדם שגומדין באוכלין ובתינ
 אבל מה שנתן לו חליפי הבכורה לא פי' הכחוב : ויבו עשו את הבכורה . כסדר' אברהם
 שבה אוחה בשביל שלא היה לילחק ממון והביא ראייה נדבריו שילחק אהב את עשו בשביל
 לידו ואלו היה לחם בבית לא היה מוכר בכורתו בשביל מיד וגם אלו היה אוהב בכך יום
 מעעמים מהו שהתאוה לליד ואיך שלחה רבקה ליעקב בידיים ריקניות שאמר ונתן לי נחם
 לאכול ונגד ללבוש . וסרמב"ן אמר עליו שנתחבש שהרי אביו הניח לו עושר גדול ואיך חבד
 את העושר שהוא מיד כי זה היה מיד אחר מיתת אביו ועוד כי כתב אחרי מיתת אברהם
 ויברך אלהים את ילחק וברכת השם היא תעשיר ומה שלא שלחה רבקה את יעקב בכסף וזהב
 כי צורת היה ואלו נתנה לו כסף וזהב הייתה מוספת בו קנאה לארוב לו ולהורגו וילחק
 אהב לליד כדרך המלכים זאמר לברכו אחר עשות המעטמי' שרלה ליהנות ממנו שחטא
 נעשו קשורה בנפשו בעת ההגאה ויבכך אותו בחפץ מלא ורלון שלם אלא הכחוב מעיד על
 פחזתו שבה הבכורה על פה לחם :

כו (א) מלמד הרעב הראשון . כתב סרמב"ן חולי לא היה רעב בעולם עד
 אברהם על כן מונה הכחוב ממנו כי מה לורך להזכירו עתה . וילחק

השרון

פרשת תולדות

חבצלת

שצ

שכתוב בפרשת לך לך יליד בית היינו מי שקנה עובר שפחת חבירו, וקשה דהלא קנין עובר הוא דבר שלא בא לעולם, ולדברי הריב"ש ניחא דקודם מתן תורה שאני, ובקצוה"ח סי' של"ב סק"ז כתב עפ"ז ליישב קושית התרוה"ד סי' ק"ל על דבר מעשה יעקב ולבן עם העקודים שהיה דבר שלא בא לעולם.

[והאחרונים הקשו על הריב"ש מדברי הר"מ בפ"ו ערכין הל"ג שכתב דהמתחייב להקדיש דבר שלא לעולם חייב להקדישו, והוכיח לזה ממה שיעקב אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ואח"כ אמר לו הקב"ה שיפרע את אשר נדר, הרי דאף שלא בא לעולם חייב ליתנו לגבוה, וקשה דלפי דברי הריב"ש ליכא ראייה די"ל דקודם מתן תורה שאני, והארכתי בישב קושיא זו בפרשת ויצא (פל"א פי"ג) יעו"ש].

הרא"ש בתשובותיו שם שהשבועה גומרת את הקנין, כבר כתב הריב"ש סי' של"ה שאין כוונת הרא"ש לזה.

ומעתה כתב הריב"ש ליישב קושית הראשונים [היאך באמת חלה מכירת הבכורה ליעקב והלא ירושת הארץ מיצחק הוי דבר שלא בא לעולם], וכתב ליישב דקודם מתן תורה אדם מוכר לחבירו אף דבר שלב"ל, [ומה שעשו נשבע, לא היה זה לקיום הקנין, אלא לרווחא דמילתא שלא יהא ערעור בדבר], וכוונתו דמה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הוא מדיני ישראל שניתנו בסיני, וקודם מתן תורה לא נאמר דין זה.

ודברי הריב"ש הובאו בקצוה"ח סי' רע"ח סק"ג, ועפ"ז כתב הקצוה"ח בסי' ר"ט סק"א ליישב מה דאיתא בשבת קלה: דמה

פלפולים בפלוגתת הרא"ש והריב"ש בקנין דשלב"ל

א. לא סמכא דעתיה ב. אין לו בעלות ואינו בר הקנאה

דבמקום שקידש אשה בממון שהוא ספק דשלב"ל, הרי ע"כ סמכא דעתיה, כיון שע"כ חל הקידושין מספק, [ועקוב"ש ב"ב אות ת"צ בדברי רש"י ב"מ שם (ד"ה לא סמכא) משמע דלא סמכא דעתיה דלוקח].

ובאמת שהוא מפורש במדרכי ב"ב [אות תרס"ג] דאף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ אם ב' אנשים מקנין זה לזה שפיר קונין בדבר שלב"ל, והובא ברמ"א סי' ר"ט ס"ח, וביאר הסמ"ע סק"ל דאגב שרוצה לקנות מקנה, ובאמרי בינה הלכות הלואה סי' ס"ג סק"ז כתב שהוא מדרכנן, ויעו"ש שבשער המשפט סי' ס"ו סק"ה כתב שהוא מדאורייתא, הרי דמה שאין מקח חל בדשלב"ל הוא משום סמיכות דעת.

ואשר נראה בזה, דהראשונים אזלי לשיטתם מיניה וביה, דהנה כבר נחלקו הראשונים מהו הריעותא במכירת דבר שלא בא לעולם, דבנמוק"י ב"מ סו: [לז: ד"ה אמר ר"נ] מבואר דהוא משום דלא סמכא דעתיה דמוכר, דכיון שאינו בעולם כלל אין דעתו עליו, והובא בדרישה חו"מ סי' ר"ט סק"ג, [וכ"ה בשיטמ"ק ב"ב קמב: ד"ה הואיל בשם הרא"ש דמה שאין מקנה לדבר שלא בא לעולם הוא משום דלא גמר ומקנה].

ובן מבואר במהרש"א בב"מ טז. שהוא משום דלא סמכא דעתיה, [כלשון הש"ס בב"מ שם לענין אחר יעו"ש], וכ"כ בקרן אורה יבמות צב: [ד"ה לאחר] דהוא משום דלא סמכא דעתיה, ועפ"ז ביאר דברי הכס"מ בפ"ו אישות הט"ו

חבצלת

פרשת תולדות

השרון

שצא

גוונא שיש הכרח שגומר דעתו הרי הקנין חל, אולם אם נימא דאין אדם מקנה דבר שלב"ל משום שאינו בר הקנאה לא יועיל המקח אף ע"י שבועה.

ומאידך נראה דכל מה שתירץ הריב"ש דמכירת הבכורה חלה משום דקודם מתן תורה חל המקח אף בדבר שלא בא לעולם, אין לזה שום מובן אם נימא דהריעותא הוא משום דלא סמכא דעתיה, וע"כ דדעת הריב"ש דהא דאין אדם מקנה דשלב"ל הוא הלכה בהלכות הקנינים שאינו חל על מה שאינו מצוי אצלו, ואשר בזה שפיר צדקו דבריו מאד, די"ל שלפני מתן תורה שאני, וניתנה תורה ונתחדשה הלכה שלא חל.

הלא כבר נתבאר מדברי הקרי"ס דמה שאין אדם מקנה דבר שלב"ל הוא נלמד מקרא, וא"כ בפשוטו נראה שהוא מן ההלכות שנאמרו בסיני בהלכות הקנינים שאינו חל על דבר שלא בא לעולם, וכענין זה מבואר בדברי המאירי קידושין ג. דלפני מתן תורה נכרי קונה בחליפין, הרי דכשניתנה תורה נתחדשה הלכה אף בהלכות הקנינים של ב"נ, הא מיהא ודאי י"ל כן לענין מכירה של דבר שלא בא לעולם, וכמש"נ.

הלא לפי"ז נמצא דהריב"ש אזיל לשיטתו, דדעת הריב"ש דיסוד מה דאין אדם מקנה דשלב"ל, הוא לפי דאין בר הקנאה, וכזה שפיר השיג על הרא"ש דאין מקום לומר שיועיל בזה שבועה, דאין השבועה משלמת חסרון זה שאינו בר הקנאה, ולדבריו ולשיטתו שפיר כתב ליישב דקודם מתן תורה שאני, והוא כמש"נ דיסוד מה שאינו מקנה הוא מהלכות הקנינים, ובזה שפיר י"ל דקודם מתן תורה שאני כמש"נ.

הלא מעתה ניחא מכירת הבכורה הגם שהיה זה דבר שלא בא לעולם, וכמש"נ בדבר שלא בא לעולם איכא תרי ריעותות, חדא דאין סמיכות דעת, ושנית דהוא ריעותא במשפטי ומעשה הקנין, אלא דכלפי הך ריעותא דסמיכות

[**ואאמו"ר** שליט"א בספרו פותח שערים ח"ב שער הקנין סי' ל"ו כתב בזה, דהנה דעת רבינו ירוחם נתיב י"ז בדבר שבדאי יבוא לעולם אדם מקנה דשלב"ל, לא נחלקו ר"מ וחכמים אלא בדבר דעבידא דאחי אך לא בודאי, כגון בפירות דקל דפעמים יש עצירת גשמים וכדו'), והגרע"א בכו"ח ב"מ עב. הביא דבריו וכתב דלא כתב טעם למילתא, וכתב אאמו"ר די"ל דדעת רבינו ירוחם דמה שאין אדם מקנה דשלב"ל הוא משום דלא סמכא דעתיה, וא"כ במקום שבדאי יבוא לעולם סמכא דעתיה].

אבן בנו"ב מהדו"ת אה"ע סי' נ"ד סקי"ב נטרעם על השואל, וכתב דודאי אף במקום דסמכא דעתיה אין מקח חל בדשלב"ל, וכן הוא לשון הלבוש בחו"מ סי' ר"ט ס"ד שאין אדם מקנה דשלב"ל שאין כאן דבר שיחול עליו **הקנין**, וכ"מ בנמוקי" ב"ב קמא: [10.], ובקרי"ס פרק כ"ב מכירה כתב שאין מקח חל בדבר שלב"ל דבקרא משמע שיהא מצוי, ועחזו"א דמאי סי' י"ז שכתב שאינו שליט על ממונו טרם שבא לעולם, וכ"ה בכתבי הגר"ח סי' קצ"ו.

ובחידושי הגר"ש שקופ ב"ב סי' ל' אות ה' כתב דשניהם אמת, כי יש דברים שלא באו לעולם אשר יש בהם חסרון הקנאה ובעלות, כגון האומר מה שתעלה מצודתי מכור לך שאין לו בעלות על מה שעתידי לצוד, ויש דברים שלא באו לעולם שאין בהם חסרון בעלות, כגון מכירת פירות דקל ומכירת מעשי ידים, ובאלו הטעם משום דלא סמכא דעתיה, והאריך כן ליישב דעת הר"מ בפ"ב נדרים ה"י, יעו"ש.

מעתה נשוב לדברי הראשונים בדין מכירת הבכורה, דהנה סברת הרא"ש דאם נשבע המוכר לקיים המקח חל המקח אף בדבר שלב"ל, בזה סגי להשלים הך ריעותא דליכא סמיכות דעת, דכיון שנשבע ודאי גמר דעתו לכך, [וכמו שיתבאר לקמן מדברי הראשונים דבכל

אזוהו נשך פרק חמישי בבא מציעא ער.

עין משפּט
נר מצוה

קנו אבמ"י פ"ז מהלכות
מכירה הל' יג ו' די סמך
עין פ"ב ו' לאון קטא טו"ע
פ"ט ח"מ כ"י קפ"ט ט"פ א'
קנ"ה ג' ד' ה' מ"ט ט"ז הל' ו'
סמך עין פ"ט טו"ע
ח"מ כ"י ח' ט"פ ט"ז א'
קנ"ה ו' מ"י פ"ט ט"ז הל'
מילה ו'לה ה"ל יג סמך
לאון קנ"ה טו"ע י"ד ס"י
קטא טו"ע ד'
ק"ט ז' ח' מ"י ט"ז ט"ז
קפ"א ח"מ י"ט ט"ז הל' א'

לעזי רש"י

ו'ו"ן. פירוש נפח וזכרה
(רש"י מענין דף ג'
ע"ז ד"ה אפשר ועין
ערין ערן כנר א'
פירוש אבוהדייר.
לכנ"ד (בנגידים) (רש"י
יחזקאל טו', ד' ועין רש"י
שנ"ה דף סו ע"ז ד"ה
לפוי רש"י (לעין עקב)
סוטה דף י"א ע"ז ד"ה
מספר וערן ערן לך א').
לנגלל לעכ"ה מרשק"א.
(רש"י פירוש פ"ה א"ס (רש"י
ימות דף קכ"ט ע"א ד"ה
אגמ"ה ועין רש"י שמות ג'
ט')

ליקובי רש"י

בנפחותא. וו"ן נלע"ז
נפסה וזכרה (נתינת ג').
פופי. אומלוי"ן נלע"ז
לפוי בעלמא כמו שישין
תמורות ופסקיות ושבח
קט"ז. אומלוי"א כמו
שישין לקטן שימיטי
אגמ"ה ולא יתעסק נשם
קמ"ז. שיער. לשון יוקר
הוא (לעיל גב').

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) עי' תוס' לעיל סו.
ד"ה ומנין (ב) לעיל
ע"ב: (ג) [לעיל סג].

הנהרות הב"ה

(ה) גמ' לגי מערכתא
ולמודיש: (ב) שם לגי
דפי ולמודיש: (ג) שם
תלמדה דהוא דובין הוא
דנגיד: (ד) רש"י ד"ה
עשוק עפ"ה יקר. כי
ע"ל דף נ"ג: (ה) תוס'
ד"ה כה' וכו'
ולאסמכתא קא מתי
דעוטה כסבור על:
(ו) בא"ד חמ"ה הוא
דקמ"ר:

הנהרות וציונים

(א) נראה דצריך להוסיף
ובו: (ב) רש"י שבו"ך
וכמ"ל
(ג) נצ"ל צורות (רש"י)
וכ"ה בכת"י: (ד) כת"י
לפ"ה חמ"ה. והרש"י
כתב דצ"ל חמ"ה:
(ה) מהר"ם מ"ד (גיליון):
(ו) כת"י הארבעתי:
(ז) נצ"ל שלש איני
פוסק (רש"י): (ח) יש
להוסיף ומתיר:
(ט) יש להוסיף
מודרי (באה"ה):
(י) שייך לתני דלעיל
דף ע"ב ע"ב (גיליון):
ק' נצ"ל נתן:

הכא בידו. מכאן מקשה ר"ת לפירוש הקונט' דפרק זה
צורר (פסנהדרין דף קד: ושם ד"ה כל) גבי משחק בקוביא דקאמר
התם דלאו אסמכתא היא ופי' הקונט' משום דמיני אסמכתא כגון
אס אוזרי ולא אעביד דבגון משלים עטרור דגט פשוטו (ב"ב דף קפ"ט.
והט) דקמ"ך על (ל"א) דבר כסבור

כל זה צידו לעשות ומירשא כי מתני
אדעתא דלא יהיב (ה) לאסמכתא קא
מתני דעוטה שלא יבא לידי כך אצל
משחק בקוביא לא סמך אמיתי דלא
ידע אי נחא אי לא נחא ופ"ה מתני
שמע מינה מספיקא גמיר ומקמי
והכא משמע אספכא דהיאכא דלאו

צידו היו טפי אסמכתא ונראה לר"ת
דהתם דמשום הכי לא היו אסמכתא
דלאגבי דעשו למיקמי גמיר ומקמי וקשה
לפירוש דדבוחב (לעיל דף קפ"ט: ושם)

חשיב אסמכתא להיאכא דלא אפי' חזיר
צ' ערצוני מחול לך ולא אמרתי מגו
דעשו למיקמי גמיר ומקמי ועוד דא"כ
הכי מדמה צפרק זה צורר (פסנהדרין

דף ק"ס). להיאכא דלאן אחד מהס גמיר
צעמנו חזיר ו' והגיה כספר הישר
גבי עובדא דשנים שהמרו זה את

זה צפרק צמה מדליקין (שם דף ק"ב).
הסקמו זה לזה דאי לא הקטו ליהדרו
בהו וזע"ג דיש מקומות דקטו בלא

קנין דצברים בעלמא כגון צסנהדרין
(דף ק"ד). נאמן עלי אגבא כו' דנחתן
לך מחלוקת וכן (שם) דור לי צמי

לאשך דלאן יכול לחזור ו' התם דין
הוא שיעיל כיון שיש להם תציעה
זה על זה והס קבלו עליהם כך את

הדין ולא דמי להיאכא שאין לו שום
תציעה והתם צ"ל זה צורר (פסנהדרין
דף ק"כ). גבי מפריחי יונים משמע

כפי הקונט' דקאמר וזריכא דאי
קאמר צמלה דעתא עמנו התם (ו)
דקאמר קיס לי צנפסאי דידענא טפי

ולהכי היו אסמכתא משמע היאכא
דצידו להרויח היא טפי אסמכתא
ומהך דשמעתין נראה לי דלא דמי

דהכא היא צידו ולא צידו דלע"ג.
דמזני הוא לקנות מכל מקום כיון
דמזני צמחית דלאס לא ירצו למכור

ממי יקנה הלכך לא גמיר ומקמי אצל
התם דלאן צידו כלל גמיר ומקמי
וכשהיה צידו מכל וכל כגון אס אוזרי

ולא אעביד אי גזיס לא גמיר ומקמי
כגון דאמר אשלים אלפא וזוי דללקמן
צפרק המקבל (דף ק"ד): אצל
אשלים צמיעבא דלא גזיס גמיר ומקמי
ועוד פ"ת דוקא כי היאכא דלאס
אפי' חזיר צ' ערצוני מחול לך והיאכא

דפירקין לעיל (דף ק"ה): דלאס אי אסתא
נותן לי מנאן ועד שלש שנים והיאכא
דמשלים חשיב אסמכתא כיון דגזיס
שאין מתכוין אלא להסמך חברו על
דצרו שיאמינוהו אצל משחק בקוביא

לאו בידו. שמה לא ימכורו לו: דלא צר והתים. מעות של כל
איש ואיש נלד: פישומתא. חומס שרושמינ התונונים על הצדיות
של יין שלוקחין הרבה צידת ומניחין אותן צאלור הצעלים ומוליכין
אותן אחת למכור למטות ורושמינ חומס לדעת שכל הרשומות
נמכרות: ובאתרא בו פ"מיקני.

שרגילין לרשום על מנת שדבדו זה
התא קנויה לו כאלו משך קני: מחוסר
שתיים. שמי מללכות: פוסק עמו.
והט"פ שלא יבא השער דהא יש
לו אצל מחוסר שלש כאן לו דמי:
בידי אדם. אס מללכות שהדבר
מחוסר צידי אדם אפי' מאה הן
פוסק: בידי שמים אפי' אחת אינו
פוסק. דמי יימר דאחיא ויהא צידו

להשלים הלכך כאן לו הוא: משדא
במהה. שטוח העומרין צמחה:
ומידרא. לזרוע² המון לאתר הדיתה
צרתה צרות: כגון דשרדי בחמה ויבש.
לכמי גדיש קרי ליה: האיכא מידרא.
דצדי שמים היא שרדיך רוח שאינה
מליה: אפשר בנפוחתא. וו"ן

נלע"ז: ע"ה העביז. כולהו לאומצניהו
לרז ושמאל קניט לה וואיל: מכמר.
הותמס³: פ"מירדש. לדרוך צמת: מנגד.
למשוך הין אל העור שלפני הגת:
כדתני ר' חייא. לקמן: ע"ה הכומר
ש' זיתים. דמן צמתני⁴ (לעיל דף ע"ג):

מעטן תנא ליה איהו צמתני צלשון
כומר לומר שכבר נתחממו: בי דשא.
צית הדב של שמן: פופי. אומליל"ר
נלע"ז לשון מלפפין הוולד (שם דף

קט): שמנגלו לפי מדתו אס
דזולות אס קטנות ועוטה להן צית
קיעול: ומשורף. לכרפו צככשן: כגון
דמ"פף ויבש. וכמתי צילי קרי להו
לשון ציה ממשק"ץ שהעפר מוגזלת
עס המים: ומידק. לאתר שגשרפו

האבנים הרי הן חמיות שרופות
ומוליאין אותן מן הצכשן ונתנין
בהן מעט מים וצורין אותן וידיכות
מאליהן קממת עמוח: משראוי לשקנן
בככשן. משהכין והזמין את האבנים

ואת העצים והכל צידו ואין חסר
אלא מללכת השרפה: בדי"א. שרדיך
שיהא מונח צידו: בעפר אבן. שאינו
מזוי וכשהיו מכניסין אבן און

מכניסין אותו אלא מגזל ועשו
צליס: אב"ב בעפר שחור. שהוא מזוי
צמקומו און לריך שיהא צידו שאס
אין לזה יש לזה: מבי עיילי עשרא.
מסכניס המוכר וצבר עפר צממו

ועפר שחור היה: עשיק עשרא.
יקר (ד) ואינו מזוי: סמכא דעתיה. לכל
אחד והחור יקבל מי שפרע: פ"א סמכא
דעתיה. ללמא לא משכח עפרא

וליכא מי שפרע שהוא עמנו לא
נשמן עליו אלא נתן על הספק:
ימות

אדעתא דהכי קא עבדי שירוחו זה או זה
והוא רבי חייל מילתיה ארישא דעביט של עביס ויש לומר דלאן רגילות למכמר עביס כמו יומיס וא"ת
לשמאל דלמר צידי אדם אפילו מאה פוסק למה לי על כומר ויש לומר דכמור הומיס מקרי צידי שמים:

וכפר שיחין וחברותיה אע"פ שאין צוה יש צוה. לא מיירי בעפרא דהא ממוסר שלש הוא ואינו¹ פוסק אלא צביס איירי ומדנקט
האי לשנא דלע"פ שאין לזה יש לזה דנקט גבי פוסקין על שער שצוק² משמע שיש שער שצוק צביס וקמ"ל דלע"פ
שאין שער לקדירות שצוק כיון שיש שער לצביס חשיב כשער מוכרי קדירות שול שהצביס לענין
³לקדירות כעין לקויות למוכרי תבואה אי נמי אפילו אין שער יכול להיות דחשיב כיש לו לפי שדרך יוצרים דויפי מהדדי שול הרבה מהס:
⁴ר"ב. וומר לו תן לי בזה או תן לי בעוהתי. אין זה מעמיד מלוה על גבי פירות⁴ כיון דצמורת מקח נותן⁵ לו מעות תחילה ואפילו

מי שפרע ליכא דעמתייהו דלנישי אתרעא ואלא כשנותן מעות על מנת לקבל פירות לאחר זמן:
ללמא
הורפס מאתר אוצר התכמה

תלמוד בבלי <עזו וחדר> - כג בבא מציעא / תלמוד בבלי {עמוד 159} (726077)

בבא מציעא לד

סב

שפתי כהן

חשן משפט ר-רא הלכות מקח וממכר

מאירת עינים

סימן רא סעיף א' א' רישם על המקח. כ"מ [סעיף ב] פסק, דדוקא בקנין מטלטלים איכא קנין סטומתא ותקיעת קף אצל לא בקרקעות, ודקדק כן מלשון הטור [סעיף א'], ע"ש, ו"ע לדינא. גם לפי מ"ש הסמ"ע ס"ק ו', א"נ דכאן איירי מהמנהג, לכאורה נראה ללא כהצ"ח, ודוק. וז"ל מהרש"ל [בישיש] פ"ה דצ"ק סי' ל"ו, ומסתמא ה"ה לענין שכירות הבית וקנין הבית באתרא דנהגו לקנות במפתח קנה, דלולין נהגו מנהגא, עכ"ל, וע"ש. ונראה דהיכא דנהגו גם בקרקעות להדיא אפשר דגם הצ"ח מודה בזה, והצ"ח גילה לנו מנהגו עכשיו. ועיין בתשובת רמ"א ס"י (י"ט) [ב] נראה *ג"כ כמ"ש, ודוק. *ועיין בספר גאר שבע דף ל"ו ע"ב [סי' כ"ב]. עיין בתשובת מני"ט (ח"א) [ח"ב] בשאלות השניות סי' קנ"ג דף קע"א (וצמ"ב) [ובח"א] סי' ש"י [קש"ב]:

בעצמו או שאמר לאחר להגביה או למשוך לו או להחזיק לו הרי זה זכה לו ^בוכן בשאר דרכי הקנייה.

סימן רא

דין רשם על החכית והתוקע כפו לחבירו

וכו' ב' סעיפים

א ^במכר לו בדברים בלבד ^אופסקו הדמים ורשם הלוקח ^אורשם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו אף על פי שלא נתן לו מהדמים כלום כל החוזר בו אחר שרשם ^במקבל

ציונים ומקורות סימן רא (ב) לשון רמב"ם פ"ו ממכרה דין ו'.

משה"א סק"ח

מכת"י

בכת"י ציון זה בסוף סעיף ב'

סעיף י"ב (דא) [ב] וכן בשאר דרכי הקנייה. כמז דרכי משה ריש סימן זה ו"ל, עיין לעיל [בטור] ריש סימן ק"ץ [סעיף ז] אל המוכר נותן דמים להלוקח ואל"ל כמה שתקבל ממני הדמים תקנה שדה, קנה באלס חסוד, וכמז צ"י שס [בשם הר"ן קדושין ג' ע"א מדפי הר"ן] דה"ה צמטלטלין דקנה צכה"ג, ולי נראה דה"ה כל חלקי הדינים שנחבירו שס צבצב ההוא [שם סעיף ד'-ז'] אין צין קרקע למטלטלין, ולכך לא הוצרך רבינו לשנותן אלא מטלטלין וסמך על מ"ש שס, כן נראה לי, עכ"ל דרכי משה שס*. וכן גריש סימן ר"ד [סעיף ב] כמז צ"י דמדין קנין קרקע נשמע לדין קנין מטלטלין, ע"ש, וכמזכיר ג"כ בפרישה שס צסימן ר"ד, ע"ש:

סימן רא סעיף א' א' ופסקו הדמים. דנלא פסקו דמים לא סמכה דעת שיהיו, כי שמא לא יסו יחד בדמי שווי, ואפילו משיכה לא מהניא ביה, וכמ"ש הטור והמחבר צסימן ר' [טור] סעיף י' ומחבר [סעיף ו', ע"ש]: **בן מקב"ל מי שפרע.** דין מי שפרע נחבאר בטור וצדכרי המחבר צסימן ר"ד ולעיל צסימן קל"ט [טור סעיף ג'], דמי שנתן דמי הקנין ולא עשה עדיין משיכה או הגנה או שאר דברים שקונים על ידם מטלטלין קנין גמור, והכא נמי האי רשם החתלת הקנין הוא ולא נגמר עדיין קנינו לגמרי, משו"ה אין עליו אלא קללל מי שפרע, אל לא צמקוס שוהגיס לקנות ע"י רשם או שאר עניני קנין גמור, דלא הולכין אחר המנהג, דמנהג עוקר הלכה צדכריש צצמון. והטור סמס צסימן זה [סעיף א'] וכמז שרושס קונה, וצסימן ר"ד [סעיף ד'] מחלק צין מקוס שוהגיס לקנות צו לגמרי או לא, וכמ"ש המחבר כאן, והוא מהגמרא [ב"מ ע"ד ע"א], עיין פרישה [סעיף א']:

טורי זהב

שיערה אותה אזי יצאה מרשות המוכר ויש שייכות קנין לכל אחד כדינו, דהיינו ברשות הלוקח קנה מיד, ובסימטא בכליו של לוקח, והרמ"א שכתב לא קנה עד שיערה אותה, משמע דאחר העירו קנה, וזה אינו כמו שכתבתי:

באר הגולה

סימן רא סעיף א' א. לשון הרמב"ם צפ"ו מהלכות (שמירות) [מכירה] דין ו', מיראל דרב פפי משמיה דרבא האי סיטומתא וכו', צ"מ דף ע"ד ע"א. ב. לפי שקודם שפסק ודאי אינו קונה, כמבואר צסימן דלעיל [סעיף ז]. ג. מסקנת הגמרא שס, והלכתא וכו'. וכמז הרב המגיד [שם] צסס הרשצ"א [שם], ושמענין מינה כי המנהג צמטל ההלכה ככל צציוצא בזה, שצכל דבר צצמון ע"פ המנהג קונין ומקנין וכו', ע"כ, וכמ"ש צסעיף שאלחיו.

באר היטב

סימן רא סעיף א' א. רשם. צצ"ח פסק, דדוקא צמטלטליס איכא קנין סיטומתא ותקיעת קף ולא צקרקעות, ודקדק כן מלשון הטור, ע"ש, ו"ע לדינא. גם לפי מ"ש הסמ"ע צסוף סימן זה ו"ל, וכאן איירי מהמנהג, לכאורה נראה ללא כהצ"ח, אדם מהרש"ל פ"ה דצ"ק סי' ל"ו, ומסתמא ה"ה לענין שכירות הבית וקנין הבית באתרא דנהגו לקנות במפתח קנה, דלולין נהגו מנהגא, עכ"ל. ונראה דהיכא דנהגו גם בקרקעות להדיא אפשר דגם הצ"ח מודה בזה, והצ"ח גילה לנו מנהגו עכשיו. ועיין בתשובת רמ"א נראה כמ"ש, ועיין בספר גאר שבע דף ל"ו ע"ב [בתשובת מני"ט (ח"א) [ח"ב] בשאלות השניות סי' קנ"ג דף קע"א (וצמ"ב) [ובח"א] סי' ש"י ש"ך [קש"ב]:

מוכר לי לרשותי או לסימטא מרשות הרבים כדי שאתחיל בה, נראה דבכל אלו קנה, דנעשה שלוחו להוציא החפץ מרשותו לרשות הקונה. דכיון דקונה ע"י שליח מה לי הוא מה לי שליח דעלמא כי הני גוונא דארמן, והכא נמי אם משכו הם הספינה לקנות להם לבעלי הסחורות זכו, אע"ג דלא נתכוננו לכך כיון דבמציאות הם נוטעים כו', עכ"ל ע"ש. ועיין בספר שער משפט [סק"ח] שהביאו, ותמה עליו שכ"כ בפשיטות והדבר תלוי בפלוגתא דרבותא כו', ומסיק וכתב, אך מ"מ היכא שקנה חפץ מחבירו ולא משך, ואמר לו שלח לי ביד בנך או ביד שליח או ביד שלוחך, מיד ששלח בידם ומשכו או שהגביהו קנה הלוקח דנעשה שלוחו של הלוקח, אף שלא א"ל בעצמו רק אמר לו להמוכר לומר להם לשלחו לו, כדמוכח מההיא דפרק השואל כו' [ב"מ צ"ה ע"ב], וה"ה לענין קנייה נמי דינא הכי, ע"ש. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קצ"ב סעיף א' ס"ק ב':

חידושי רעק"א

סימן רא ש"ך ס"ק א'. דלא כהב"ח. נ"ב, ונראה מדברי הרשב"א צס"ח [ח"ב סי' קל"ב], הוצא צצ"י סימן קפ"ג ממוחש א':

אמרי ברוך

סימן רא ש"ך ס"ק א'. בב"ח פסק דדוקא בקנין מטלטלין כו'. נ"ב, עיין שו"ת כ"י סי' ז' דמחלי כהצ"ח. ונראה פשוט, דלענין המציאות שאלס מתייב את עלמנו נגד חכיו אין המקיעת קף שקונין האנד שאלס מחוקק ההמציאות, דאינו אלל מנהגא צין הסגרים כשגומין זה לקנות זה למכור, והסכימו עמי הצ"ד. וצמעה שאל לדי כנ"ל חומי לענין צצב, ומלמתי שאלחיה נראה מדברי הרמ"א סימן קצ"ט סעיף ה' וצפרט מדברי הסמ"ע שס ס"ק ט"ו, דצמקוס שנהגו לקנות מועיל אף למייב את עלמנו צציוצ ערבות, ויעו"ל צצ"ך [סק"ח]:

בבא מציעא לד

סאירת עינים

חשן משפטא רא הלכות מקח וממכר

סג

שפתיה כהן

אז או שאמר ליה המוכר רשום מקחך. נראה, דאפילו אמר לו סמס זיל קני והלך ורשמו אפילו שלא בפניו, אם דרך אותו מקום לקנות נרשמה קנה בזה, ולא אמרינן שדעת המוכר הוה שיקנה דוקא בקנין גמור. ועיין לעיל בסיומן (ק"ך) [קצ"ב סעיף ב'] וק"ל [סעיף ג-ד] וק"ל [סעיף ז]: סעיף ב' ד' כגון על ידי שנותן הלוקה פרושה למוכר. ולא משו בהני גוויי שיאמר המוכר נשרפו חתיך בעלייה, לכבר כחבתי [סימן קצ"ח סק"ז] ללא משו לזה אלא במקום שכבר קיבל המוכר כל דמי שזוי של המכר, ועיין דרישה [סעיף ג]: הן או על ידי שתוקע דו כפו. אינו ר"ל שנותן לו תקיעת כפו שהיא שצויה על

סעיף ב' ג' שנותן הלוקה. עיין במשנה מהר"מ מינין סי' ה' דף י"ב ע"א וכתשבות מהר"י [ח"א] סי' קכ"ה וק"ו וכתשבות רש"ד [ח"א] סי' ס"ט [ק"ש]: ג' שמוסרים לקונה כו'. עיין במשנה רמ"א סי' (י"ט) [כ"א] [ק"ש]:

מי שפרע ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו וחייב זה ליתן הדמים והוא שרשם בפני המוכר או שאמר ליה המוכר רשום מקחך.

ב יוכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו ר"כגון על ידי שנותן הלוקה פרושה למוכר או על ידי שתוקע לו כפו (או צמקום שנהגים הסוחרים שמוסרים לקונה המפתח) וכן כל כיוצא בזה.

צינונים ומקורות: ט עור סעיף ג' נכס הלא"ש ב"מ פ"ה סי' ע"ב. ג' עס נטור סעיף ב' ונכ"ל ע"ס נכס ר"מ. ד' הנהגה מימיו פ"ו מהלכות מילה עס אות ה' ד"מ ג'.

עוד לחב

סימן רא סעיף א'. ואם מנהג המדינה כו'. כתב הרשב"א בתשובה סי' אלף קכ"ח ופנינו בח"א סי' ט"ז וז"ל, המנהג בואת המדינה שאחד עומד

ביאור הגר"א

ב. והוא שרשם כו'. כמ"ס נפ"ג דצ"ג [י"ב ע"ב] י"ג [ע"א] ופ"ה דצ"ק [י"א ע"ב] י"ג [ע"א]: סעיף ב' ג'. שמוסרים לקונה כו'. עיין סמ"ע [סק"ז] אלא ר"ל כו', וכן הוא בלשון [ב"מ סוף פרק אהיה נשך] להדלא, וי"ט דל"ן החדר של המוכר ולי אפשר לקנות החדר אלא הסמורה לצד, שכתב ומו דלאס החדר כו'.

באר הגולה

ד. עס צמקום [ה"ו]. סעיף ב' ה. עור סעיף ג' נכס אפיו הלא"ש עס צמקום [ב"מ פ"ה סי' ע"ב]. ו. עס [בסוד] סעיף ב' נכס ר"מ, וכ"כ הלא"ש עס נשמו. ולאו דוקא שתקעו כפס, אלא שמתין צידס או צורעומיהן זה ע"ג זה, וכחכ הרב צ"ח [ש"ס] ועכשיו נהגו צמקום מפתח, ורובא דרובא נהגו צמקע קף למצורו, מהיה נראה ע"י דל"ן מנהג אלא צמטלעין אצל לא בקניית

פתחי תשובה

סימן רא סעיף א' א. ואם מנהג המדינה כו' נקנה המקח כו'. עיין בנתיבות המשפט [משה"א סק"א] שכתב דסיטומתא הוא רק קנין דרבנן, דהא קנין דרבנן דאי דלא גרע ממנהג שנהגו הסוחרים כו', ע"ש. אולם בתשובת חתם סופר חלק ח"ו"מ סי' י"ב [אות ב'] אין דעתו כן, וכתב שם שיבאר רבנן שאלא בריצון הסוחרים ורק מטעם הפקר ב"ד נגעו ביה, שיש פוסקים רס"ל דהמקדש אשה בקנין כזה אינו אלא קידושי רבנן, עיין בית שמואל [אה"ע] סי' כ"ח ס"ק ל"ה, אבל סיטומתא ומנהג שנהגו כן מעצמם ורצונם הוא קנין דאורייתא לפע"ד לענין חמץ ובכור וקדושי אשה, ובתשובה [שו"ת הרשב"א] מיוחסת לרמב"ן סי' רכ"ה כתב להדיא דקנין ממנהג הוא דאורייתא ופטר מבכורה, עכ"ל. והתשובה אחרת הלא היא בספרו חתם סופר חלק יו"ד סי' שי"ד, ושם הביא דברי הגאון נתיבות המשפט הנוכח דפשיטא ליה דסיטומתא לא הוי אלא קנין להדיא, ועכ"פ בנידון שלפנינו [ברבר השאלה שם בעסק בכור] לו ישקל סברת הגאון הנ"ל עם סברתי הוה ספק ספיקא, ספק ארלי סיטומתא קונה מן התורה, ואת"ל מדרבנן, ארלי קנין דרבנן מהני לדאורייתא [עיין מה שכתבתי לקמן סימן רל"ה סעיף ז' סק"ד]. ועוד, כיון דמשמע מלשון השאלה דהאגד שלא קונה מדינא דמלכותא באחרת דהשואל, ודינא דמלכותא בזה הוא מן התורה בלי ספק כו', ע"ש. ועיין מה שכתבתי בפ"ת ליו"ד סימן ש"כ סק"ד: סעיף ב' ב. וכן כל דבר. עיין בתשובת דע"ק איגור זצ"ל [קמ"א] סי' קל"ד שכתב דהיש"ש פ"ח דב"ק סי' ס' הביא בשם המרדכי [והוא בהגהת מרדכי סוף פרק (ט"ו) [י"ט] רשבת (ס' תע"ב-תע"ג) דאסטומתא לא מצינו דקנה רק בדבר שבא לעולם, דהוי כמו קנין גמור, אבל בדבר שלא בא לעולם לא מהני אסטומתא למחשביה יחור מקנין גמור, וכ"כ בתשובת הרשב"א [ח"א סי' רע"ח], עכ"ל. וכ"כ בספר קצוה"ח [סק"א] ובספר נתיבות המשפט [משה"א סק"א] סימן זה, והזכיר שם תשובת רש"ל סי' (ל"ד) [ל"ח] שכתב דבארבעה מהני שטר אף שהוא דבר שלא בא לעולם כיון שהוא מנהג ודמי לאסטומתא, ע"ש. וכתב דאפשר כיון דשם הוא ג"כ מדינא דמלכותא, ע"ש. אולם בתשובת חתם סופר חלק ח"ו"מ סי' ס"ו [סוף] פ"ב ב' כתב בפשיטות דסיטומתא מהני גם בדבר שלא בא לעולם, דכ"כ הרא"ש בתשובה כלל י"ג סי' כו', דאם מנהג העולם להקנות בשטר חכירות דברים שלא באו לעולם מהני מטעם סיטומתא, וכתב דמ"ש [בהגהות] (ב) מרדכי פרק ר' אליעזר דמילה [שם סי' תע"ג] בשם רבינו יחיאל [והובא ג"כ בב"י יו"ד סימן (רס"ה) [רס"ד]] כמי שנדר לאחר לתת בנו למול מהני מטעם סיטומתא שכן נהגו, אבל אם עדיין לא נולד הילד לא מהני, דאין סיטומתא מועיל לדבר שלא בא לעולם, היינו מפני שלא נהגו לידור למוהל טרם שבא הילד לעולם, וזה ששינה מהמנהג לא מהני סיטומתא, אבל הרא"ש בתשובה מיידי שנהגו החכור דברים שלא באו לעולם, משו"ה מהני. וכתב עוד, דה"ה וכל שכן דמועיל באסטומתא, דהא טעמא דלא קני טעמא דלא נכסא דעתיה, וזמנין שנהגו שפיר סמכא דעתיה וקני. אך כתב בנידון שהוזכר כשאלה שם, שיהודי קנה עצים משר אחד ע"פ קאנטראקט והתקין את הקאנטראקט ביה יהודי שני שפרע להשר ה' מאות זהובים שנשאר חייב לו, והתנה הראשון עם השני שאם לו ישלם לו ליום פלוני יהיה הקאנטראקט מוחלט לו, והוא אסמכתא דלא קנה כמ"ש סימן ע"ג סעיף י"ז, וכתב הרב השואל הילקני מטעם סיטומתא, והוא ז"ל ב"ב פ"ה סי' א' פ"ג, כי לא שמעתי מנהג זה מעולם, אדרבה בכל כיוצא בזה מדיני ישראל וברדני ישראל לא קנה היהודי השני, ע"ש. וז"ל ע"פ דברי הגהת מרדכי שם לא נראה כדבריו, וכן הוא בחשבות רב"ז ח"א סי' רע"ח ע"ש: ג. הלוקה פרושה. עיין באר היטב [קמ"א] פ"ה סי' רע"ח ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קצ"ח סעיף ה' סק"ג:

חידושי רע"א

סעיף ב'. התגרים. י"ב עיין משנה מוט השני סי' ד' ובסמ"ע לענין סימן קל"ז סי' ט"ז ועיין רש"י פ"ה דצ"ק סי' ט"ז. וכתב דכבר נשאל לעולם ש"ך ציה סיטומתא, אצל נדבך שלא בא לעולם הלא ש"ך ציה קנין, לא מלתי דיעיל המנהג להחשיבו לקנין. ע"ש. ולגמ"ל משה"א ב"מ פ"ה סי' ט"ז. דאם נדבך שלא בא לעולם מהני, וכן תשובת רש"ל סי' (ל"ט) [תע"ג] ע"פ סי' י"ג.

א"כ כ"כ

השרון

פרשת תולדות

הבצלת

שצב

ואף אף נשבע וסמכא דעתיה, מ"מ אין קנין חל בדשלב"ל.

[אלא] דיש להעיר דבעל הקרי"ס הוא ניהו המבי"ט, ובשו"ת המבי"ט ח"ב סי' קל"ז העלה דהמוכר לבנו דשלב"ל קנה דדעת אדם קרובה אצל בנו וגמר ומקנה, דמה"ט אמרו בכ"ב קמב: דהמזכה לעובר שלו קנה, (ובשעה"מ פכ"ב מכירה ה"י דחה דבריו), ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' נ"ג כתב דכל דברי המבי"ט נכונים רק אם ריעותא דדשלב"ל משום סמיכות דעת, אכן אם הריעותא משום שאין על מה לחול הקנין אין לדבריו מובן, ויעוין בקוב"ש ב"ב אות ת"צ].

דעת, בזה מהני מה שעשו נשבע על קיום המכירה, וכלפי הריעותא במשפטי הקנינים, בזה שפיר תירץ הריב"ש דקודם מתן תורה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכמש"נ.

ומצאתי במדרש הגדול בלשון זה, אמר לו [יעקב לעשו] הוי יודע שלאחר מתן תורה אין שם מכירה לבכורה ולא תועיל בה שבועה, אלא בזמן הזה בלבד, לכך נאמר כיום, ולמש"נ הוא מבואר היטב, דכל מה שהועילה מכירת הבכורה יחד עם השבועה היה לפני מתן תורה [כדברי הריב"ש], אבל לאחר מתן תורה לא יועיל קנין על בכורה, דהוי מקח בדשלב"ל,

בפלוגתת הראשונים בדין סיטומתא בדשלב"ל

ובדברי הרא"ש בדין מכירת הבכורה

ובספר אולם המשפט סי' ר"א ס"ב תמה מאד על שיטת הרא"ש דאם כל קנין אינו מועיל לקנות דבר שלא בא לעולם, היאך יקנה ע"י קנין סיטומתא, והלא קנין זה לא עדיף משאר כל הקנינים של תורה שאין קונים דבר שלא בא לעולם, וכתב דודאי אף לדברי הרא"ש אינו מועיל אלא מדרכנן, אכן הביא דדעת החת"ס חו"מ סי' י"ב סק"ב [הובא בפ"ת בחו"מ שם סק"א] דקנין סיטומתא מועיל בדבר שלא בא לעולם מדאורייתא, והדבר תמוה בטעמא דמילתא.

ובשואל ומשיב מהדו"ג ח"ב סי' ל"ט ובקוב"ש ב"ב אות רע"ו כתבו לבאר שיטת הרא"ש, דיסוד מה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הוא משום דלא סמכא דעתיה למכרו, ולכן י"ל דאם מנהג התגרים למכור דבר שלא בא לעולם הרי המקח חל, כיון דסמכא דעתיה על כך, אבל דעת המרדכי דיסוד מה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הוא

והנה הגרע"א בחו"מ סי' ר"א ס"א ובפ"ת שם סק"ב הביאו דעת הרא"ש בכלל י"ג סק"כ דכל מקום שנהגו למכור ולחכור דברים שלא באו לעולם המקח חל, ויסודו כקנין סיטומתא שקונה אף בלא מעשה קנין כמבואר כן בכ"מ עד. דבאתרא דנהיגי לקנות בקנין סיטומתא קנה, ובשו"ת בית יצחק חו"מ סי' ס' סק"א כתב שכן הוא דעת רוב הפוסקים דקנין סיטומתא מועיל בדבר שלא בא לעולם.

אכן בהגהות מרדכי סוף מסכת שבת אות תע"ג כתב בשם רבינו יחיאל דאין סיטומתא קונה ברבר שלא בא לעולם, שעיקר קנין סיטומתא הוא להיות עומד במקום מעשה קנין, אך בשלב"ל שאין מועיל בו קנין אף סיטומתא אין מועיל בו, והובא דבריו בקצוה"ח סי' ר"א סק"א, והגרע"א בתשובותיו סי' קל"ד [ד"ה והנה] הביא דבריהם ללא חולק, ויעוין בדבר אברהם ח"א סי' א' שהאריך בשיטות הראשונים, ויעווי"ש סקט"ז מה שכתב.

חבצלת

פרשת תולדות

השרון

שצג

משום שאין המקח חל עליו, אשר ע"כ אף בסיטומתא לא קנה, עכ"ד.

הלא מעתה נמצא שהרא"ש אזיל בזה לטעמיה, כי הנה כבר נתבאר בארוכה דדעת הרא"ש דיסוד מה שאין אדם מוכר דבר שלב"ל הוא משום ריעותא דלא סמכא דעתיה, ואשר מה"ט חלה מכירת הבכורה כיון שעשו נשבע, ונתבאר שכן הוא דעת הרא"ש בב"ב קמב: [ותלוי בגירסאות שם], וא"כ הרא"ש לשיטתו הכריע דהמקח חל אף בסיטומתא, כי אף שאין מועיל כל קנין מ"מ אם נהגו למכור דשלב"ל המקח חל, וכמש"נ.

אכן לפי זה נמצא שהמרדכי סותר עצמו, כי הנה כתב המרדכי בב"ב [אות תרס"ג] דאף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ

אם ב' אנשים קונין זה מזה שפיר קונין בדבר שלב"ל, והובא ברמ"א סי' ר"ט ס"ח, וביאר הסמ"ע סק"ל דאגב שרוצה לקנות מקנה, הרי להדיא דדעת המרדכי דיסוד הריעותא הוא משום דלא סמכא דעתיה, וזה סותר דברי עצמו דאף בסיטומתא אינו קונה בדשלב"ל, וצ"ע.

אכן הוא מיושב עפ"י מה שהעלה בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ס"ו שהרא"ש והמרדכי לא נחלקו בדין קנין סיטומתא כלל, כי אם שהרא"ש מיירי במקום שהדרך הוא למכור דברים שלא באו לעולם, שהוא מועיל כמו שסיטומתא מועיל בלא מעשה קנין, ובזה מודה המרדכי שקנה הואיל ורגילים למכור כן, [והוא כמש"נ דבכה"ג סמכא דעתיה], אך אם אין מנהג קבוע למכור דשלב"ל בזה מודה הרא"ש דלא קנה בסיטומתא.

ביסוד דיני הקנינים לפני שניתנה תורה ובשניתנה תורה

א. גמירות דעת המוכר והלוקח ב. 'מעשה קנין' ו'מעשה מקח'

מעשה הקנין בא לאשוויי המקח אלא לגמור דעתם על כך, ונמצא דעיקר הקנין חל ע"י ב' בעלי המקח וכמש"נ.

ובשניתנה תורה נתחדשה הלכה דאין הקנין נשלם ונגמר אלא ע"י מעשה הקנין, וכל מה שצריך גמירות דעת בעלי המקח הוא רק לזה שיהא נחשב כמעשה קנין, דכל שהמוכר רוצה למכור והלוקח רוצה לקנות הרי כל מעשה מקח שנעשה בחפץ גומר את הקנין, [ויעוין מש"נ בפרשת וישלח פל"ג פי"ט ביסוד דין קנין כסף ומשיכה, שיסודו משום ד'מעשה המקח' קונה, וקבלת המעות ומשיכת הלוקח הוא צורת מעשה המקח, יעו"ש].

הלא מעתה נראה דאף לדעת הראשונים דהריעותא בדבר שלב"ל הוא משום דלא סמכא דעתיה, נראה דאם באנו לדון כלפי המוכר

ואף שכל הדברים שנתבארו עד כה מבוארים עד מאד, מ"מ יש לבאר באופן אחר, בהקדם מה שנראה דלפני מתן תורה היה עיקר דיני הקנינים תליא ע"י גמירות דעת בלבד, וכל מעשה הקנינים לא באו אלא כאופן לגמור דעת בעלי המקח, וניתנה תורה ונתחדשה הלכה שאין אדם קונה בגמירות דעת בלבד, כי אם ע"י מעשה קנין, כמבואר בבכורות יג: שהתורה קבעה מעשה קנין לישראל ומעשה קנין לנכרי.

ונפקותא בזה בשני פנים חלוקים, כי לפני מתן תורה עיקר מעשה המקח נעשה ע"י גמירות דעת המוכר והלוקח, נמצא שבעלי המקח הם שגמרו את הקנין ע"י גמירות דעתם, ואם לא עלה על דעתו של המוכר למכור לא חל המקח, כמבואר ברע"א פסחים ב. דכל שעיקרו בלב דברים שבלב הוי דברים, כי אין

ליצחק וישעו, אפשר שהיה מרמהו שלא בפניו לכל דעת סבת אהבתו אותו להסירה, ולפי אנקלוס שתרגם ארי מצידיה הוה אכיל, צריך לדעת למה לא יועיל טעם זה גם לרבקה, כי מן הסתם לא יפליג עצמו יצחק מרבקה. ואולי כי רבקה חיובת על יצחק להאכילה בשר וכמו שכתב מהרי"ק באבן העזר (סימן ע סע"א) שחייב במזונותיה, ואם בני משפחה רגילים בגדולות צריך להנהיגה כן, עד כאן, וידוע כי בתואל שר וגדול לארם, לזה לא תחזיק טובה לטרף בפיה:

(כט) ויזר יעקב. אולי כי לצד שראה שהועילה לגימתו של ישו ליצחק, לקח גם הוא דרך לבשל תבשילין לקרב לב אביו אליו כעשו:

(ל) על בן קרא שמו וגו'. פרוש, הוא עשו, קרא שמו אדום. והטעם, לא לצד שקרא שם האדם האדם שני פעמים, אלא לצד שהיה הולך למות ובו החיה נפשו, קרא שמו אדום בשמו, ועשו בדיק בשמא היה, כאומר (כו לו) הכי קרא שמו וגו':

(לא) ויאמר יעקב מכרה כיום וגו'. צריך לדעת אומר ביום, שאין לה משמעות. ונראה כי להיות כי בכורה זו שקונה ממנו יש בה פרטים שאינם במציאות אלא במות אביו והם דברים שלא באו לעולם. וכפי תורתנו הקדושה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, לזה נתחכם לומר כיום כדי שתתקיים המכירה, והוא על פי מה שאמרו במסכת מציעא דף ט"ז ופסקוהו הפוסקים (חו"מ סימן ריא סע"ב) הציד עני שאין לו מה יאכל,

חזקו ואמצו הוא מלאום שכנגדו, על דרך אומרם ז"ל (מגלה ו.) לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים, וכיון שכל אחד מהם רוצה במפלת חברו כדי שיגדל ממנו, זה ירחיק האחר והתאום יחד:

ואמרו ורב וגו', רבו בזה הפרושים ואין דבר מספיק באמתות הכתוב. ולדרבנו יבא על נכון. הפנה, בא לומר כי מלבד שיתגדל אחד במפלת חברו, גם צריך הנופל להשתעבד לפני המתגדל ממנו, ולא די לו נפילתו וראות טובו ביד אויבו אלא שיכף כאגמון ראשו לעבדו ובה תפליג הרחקת האחר ותעצמת השנאה, ועל זה נאמר (כתוב עב.) אין אדם ונחש דרים בכפיפה אחת. וזאת סבת שנוי ההריון. וכפי דרך זה אמרו ורב יעבד צעיר, אין הפנה באומר רב וצעיר ביחוד על יעקב או על עשו, אלא על אשר יהיה רב בזמנו ועל אשר צעיר בזמנו, וזה כפתור ופרח:

(כו) ויקרא שמו יעקב. פרוש הקדוש ברוך הוא לא אביו, והעד הנאמן אמרו ויצחק בן ששים וגו' ואם הוא הקורא היה לו לומר והוא בן ששים וגו' שבו משתעי קרא והבן:

(כח) ויאחב יצחק וגו'. הנה לדבריהם ז"ל (פנחומא) שאמרו שהיה צד אביו בדברים האין מעשרין את המלח, לא חש לעשות בן אלא ליצחק ולא לרבקה, כי לא לצד המצנה היה חושש אלא לצד שהיה ירא מקללתו גם לתנות הברכות, מה שאין בן רבקה. ולזה תמצא שלא אמר יקרבו ימי אכל אבי ואמי אלא אבי. וטעם רבקה שלא הגידה

שֶׁאָמַר מֶה שִׁיעֵלָה בְּמִצְוֹתַי הַיּוֹם מְכוּר לְךָ מִמְּכָרוֹ קָיָם, וְהִטְעַם מִשּׁוּם כְּדֵי חַיִּיו, וְכָתְבוּ הַגְּאוּנִים שְׁאִין הִטְעַם תְּלוּי בְּאוֹמְרוֹ הַיּוֹם אֲלֵא הוּא הִדִּין יוֹם אַחַר מִמְּכָרוֹ קָיָם מִטְעַם כְּדֵי חַיִּיו, וְלֹא אָמְרוּ הַיּוֹם אֲלֵא לְשַׁלַּל מֶה שִׁיעֵלָה בְּמִצְוֹתָיו לִי יוֹם אוֹ שָׁנָה שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכְּדֵי מַחֲיַת יוֹם אֶחָד אֲבָל מַחֲיַת יוֹם אֶחָד בְּכָל מְצִיאוֹת שִׁהִיָּה קָיָם. וְהוּא אוֹמְרוּ מְכָרָה כִּיּוֹם, פְּרוּשׁ, כְּדִין יוֹם, שֶׁהָרִי עֵינֶי הִיָּה וּמִשּׁוּם כְּדֵי חַיִּיו מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, הֵגֵם שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁלֹּא כָּא לְעוֹלָם, וְזוֹלַת מְצִיאוֹת זֶה אֵין דִּין שֶׁיִּכּוֹל לְזַפּוֹת בְּמִכְרָה הַבְּכוּרָה וְהַצְּדִיק עָשׂוֹ דְּבָרֵי יַעֲקֹב כְּאוֹמְרוֹ הִנֵּה הוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת וְאֵין לְךָ תַּקְנַת מִשּׁוּם כְּדֵי חַיִּיו גְּדוּלָה מִזּוֹ:

(לג) וַיֹּאמֶר וְגו' הַשְּׂבָעָה לִי, טַעַם שֶׁהֲצַרְךָ לְשָׂבוּעָה, לְהִיּוֹת כִּי יֵשׁ בְּבְכוּרָה פְּרֻטִים שֶׁהֵם דְּבָרִים שְׁאִין בָּהֶם מִמַּשׁ כְּמוֹ הַכְּבוֹד וְהַמַּעֲלָה, שֶׁעֲלִיָּהֶם הַקָּפִיד יַעֲקֹב לְעִבּוּדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִיא בְּבְכוּרוֹת וְכִפִּי תוֹרַתָנוּ הַקְּדוּשָׁה אֵין אָדָם מִקְּנָה לֹא בְּמִכְרָה וְלֹא בְּמִתְנָה דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמַּשׁ כִּידוּעַ (רמב"ם הלכות מכירה פרק כב), לְזֶה נִתְחַכֵּם לְזַפּוֹת בְּדָבָר עַל יְדֵי שְׂבוּעָה, וְכֵן הוּא הַסְּפִמַת פּוֹסְקֵי הַתּוֹרָה (יו"ד סימן רלט) כִּי הַשְּׂבוּעָה חָלָה בֵּין עַל דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִמַּשׁ בֵּין עַל דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמַּשׁ, וְהוּא אוֹמְרוֹ הַשְּׂבָעָה לִי. וְהִנֵּה שְׂבוּעָה זֹו לֹא תִסְפִּיק לְקַנְיֵן דְּבָר שֶׁלֹּא כָּא לְעוֹלָם, כִּי טַעַם דָּאֵין אָדָם מִקְּנָה דְּבָר שֶׁלֹּא כָּא לְעוֹלָם, הִיא לְצַד דְּלֹא סְמָכָה דַּעֲתִיָּה דְּלוֹקַח וְכוּ', וְכֵן מוֹכַח בְּמִצְיַעַא דְּף י"ו, אֲבָל אִם הִיָּה דַּעֲתוֹ סוּמְכַת הִיָּה נִקְנָה וְשְׂבוּעָה לֹא תוֹעִיל בְּזֶה, וְלָכֵן הֲצַרְךָ לְטַעַם אור החיים - בראשית שמות / בו עטר, חיים בן משה [עמוד 131] {726077}

כִּיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁפְּרָשְׁתִּי. שׁוּב כָּא לְיָדֵי סֵפֶר הַרִיב"ש סִימָן ש"ח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, כְּתַבְתָּ שְׁרַאֲיִת ר"י בֶּן הָרַא"ש שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם אָבִיו דְּמִקְנָה דְּבָר שֶׁלֹּא כָּא לְעוֹלָם, אִם נִשְׁבַּע קְנָה וְכוּ', וְרַאֲיִתוֹ מִמְּכִירַת בְּכוּרָה שֶׁמְכָר עָשׂוֹ לְיַעֲקֹב וְכָתִיב הַשְּׂבָעָה לִי, עַד כָּאן. תְּשׁוּבָה, לֹא הָרַא"ש וְלֹא ר"י בְּנוֹ חֲתִימֵי עֲלֵה וְאֵין לְתַלּוֹת בְּגִבְרֵי רַבְרָבֵי סְבָרָא כְּזוֹ שְׁאֵין לָהּ עַל מֶה שֶׁתִּסְמָךְ. גַּם הָרַאֲיָה שֶׁהִבִּיאוּ אֵין לָהּ עֵקֶר לְפִי שֶׁהִיָּה קֹדֶם הַדְּבוּר וּמֵאֵן לִימָא לָן שֶׁלֹּא הִיָּה אָדָם מִקְּנָה דְּבָר שֶׁלֹּא כָּא לְעוֹלָם אֲזוּ, וְהַשְּׂבוּעָה הִיָּתָה לְרוּחָה דְּמִלְתָּא שֶׁלֹּא יַעֲרַעַר לְפִי שֶׁהִיָּה אִישׁ זְרוּעַ, עַד כָּאן. וְהֵם דְּבָרֵינוּ עֲצָמָן אֲלֵא שֶׁהַרִיב"ש לֹא הִתְבוּנֵן לְתַת טַעַם שֶׁהֲצַרְךָ שְׂבוּעַת עָשׂוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ הַשְּׂבָעָה לִי וְלֹא הַסְּפִיק לומר הַשְּׂבָעָה, וְהַדְּבָר מוֹכֵן כִּי לוֹ הִיא הַמְּכִירָה, נִתְכַּוֵּן לומר כִּי שְׂבוּעָה זֹו צְרִיכָה לְהִיּוֹת עַל דַּעֲתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שְׂזוּלַת זֶה יְכוּל לְכַטְלָה בְּלִבּוֹ, וְעַקֵּר הַשְּׂבוּעָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּלִבּ כְּדָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (תו"כ פ"ב) הָאָדָם בְּשְׂבוּעָה, שִׁהִיָּה פִּיו וְלִבּוֹ שׁוּיִם בְּשַׁעַת הַשְּׂבוּעָה, לְזֶה אָמַר הַשְּׂבָעָה לִי, פְּרוּשׁ, לְדַעֲתִי:

גַּם דְּקָדַק לומר לִי, כִּי דוֹקָא הוּא שֶׁיִּכּוֹל לְהַתְקִים מְכָר הַבְּכוּרָה בְּכָל חֲלָקָיו אֲבָל לֹא לְזוּלַת כִּי הַזּוּלַת אֵינוֹ בֶּן קְנִיָּה אֲלֵא דְבָרִים שֶׁהֵם מְמוּן, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם יִרְשָׁה מַעֲלוֹת מֵאֲבִיָּהֶם כְּגוֹן הַעֲבוּדָה שְׂבָבִית אֱלֹהִים וְהַכְּבוֹד, אֵינָם בְּאִישׁ נְכָרִי וְלֹא כָּל כְּמִינֵיהּ לְמַכְרָם לְזָר:

וַיִּמְכַּר אֶת בְּכוֹרָתוֹ. הַצְּדִיקָה הַתּוֹרָה הַמְּכִירָה שֶׁקִּיָּמַת הִיא כִּידוּ

כי טוב חסדך מחיים. כי פעמים עושה ה' חסד עם האדם במיתה יותר מבחיים כשמוכר לו שימות. **אנא פתח פומי כו.** דהלעיטני משמע להלעיטו אכילה גסה להשליך אל פיו. וכה"ג איתא בפסיקתא ובסן רשעים תחסר זה עשו שאמר ליעקב הלעיטני וגו'.

כי טוב חסדך מחיים. כמ"ש רבקה קצתי בחיי וגו' למה לי חיים. והיינו החסד שימות ולא יראה ברעה וע' תנחומא. וע"ל פס"ה סי' י"ד ותכהין עיניו. **פער פיו.** במד"ר פכ"א סי' כ' ופסיקתא פט"ז ובתנחומא פינחס פ' י"ג ושם הגירסא ר' יצחק בר זעירא. **אין אובסין.** שבת קנ"ה דהלעטה שייך בגמל ולא בכ"א. מניה ומן פטרוניה. שמ"ר פט"ו וש"נ. יג מכרה כיום. תיבת כיום מיותר ע"כ דרש מכור בכורתך כשם שאתה מוכר לי יום והרי יום בא ללמד על מכירת הבכורה ונמצא למד ממנו שביקש שימכור לו יום משלו.

מסורת המדרש

י"ג. מרגוס יונתן. וזה מולדת דף קמ"ג ע"ג. כו נמל"ר פרשה כ"א. מתחמת פינחס סימן י"ג. פסיקתא רבתי פסקא ט"ז. מרגוס משלי פרשה י"ג. ילקוט משלי רמז ממק"נ. כו שנת דף קנ"ה. כח לקמן פרשה ע"ה סימן ד'.

הידושי הרד"ק

יב מניה ומן פטרוניה. אפשר פירושו כוס ע' ערוך פטר התמיש. ור"ל מנת כוס של פורענות יין תמר מלא מסך.

אמרי יושב

מותא איצטלא דמילתא לבר אינש דשלימו זוריה זהו אל תכבו למת שהוא אברהם בכו בכה לטרם שהוא הולך שלוח מת ודייק שני חיי אברהם אשר חי והנה יקשה כי לעיל אמרו בהיפך ימצא חיים זה אברהם אלא יצדק בסוף הכתוב שנזכר כבוד אצל חיים כי חיים שאינם של כבוד בלי חפץ הם אבל לו מת עתה היו חסרין הרבה מחייו ואין רצון האל בזה אבל אדרבה הוכחם חקבר כשיבה טובה. מן האדום האדום הזה מניה ומפטרוניה. דייקו הכפל והפירוש כי לכל דבר ודבר מיוחס לו שר ומל אין לך עשב שאין לו מזל מכה אותו ואמר לו גדל והמרים כל פרא מיוחד לכובב

הוא שכתוב (תהלים סג ד) פי טוב חסדך מחיים.

הוא שכתוב (תהלים סג ד) פי טוב חסדך מחיים. [כה, ל] **ויאמר עשו הלעיטני נא מן האדם, אמר ר' זעירא כפער פיו אותו הרשע כגמל אמר ליה אנא פתח פומי ואת תהא משתדר ואזיל, פהדא דתנינן אין אובסין את הגמל ולא דורסין אכל מלעיטין. מן האדם האדם, ר' יוחנן וריש לקיש, ר' יוחנן אמר מניה ומן פטרוניה. ריש לקיש אמר מניה ומן דכותיה, כ"הוא אדם, ותבשילו אדם, ארצו אדמה, גבוריו אדמים, לבושו אדמים*, פורע ממנו אדם, בלבוש אדם. הוא אדם, ויצא הראשון אדמוני. תבשילו אדם הלעיטני נא מן האדם. ארצו אדמה ארצה שעיר שדה אדום. גבוריו אדמים (נחום כ ד) מגן גבריהו מאדם. לבושו אדמים שנאמר (שם) אנשי חיל מתלעים. פורע ממנו אדם (שיר ה י) דודי צח ואדום. בלבוש אדם (ישעיה סג ב) מדוע אדם ללבושך.**

יג [כה, לא] ויאמר יעקב מכרה כיום. אמר לו זבין לי חד יום מן דידך. אמר ר' אחא כל מי שהוא יודע לחשב ימי הגלות

* לבושו אדמים כו' מתולעים. כי תולע הוא צבע אדום דכתיב אם יאדמו כתולע (רש"י).

דפוס ויניצי' איתא מינך ומן רכותך צדיקים שכמותך כנון ר' ישמעאל וחבריו הרוני מלכות. האדום עושה לשון דומה. כלו בדומין לך עכ"ל רש"י שם. **בלבוש אדום.** כלומר בתוקף מדה"ד הקשה שהוא מבחינת נון האדום. ולא יתנהג עמו ברחמים כלל. **שדה אדום.** שפי' שדה האדום. שאם פירושו שדה של אדום. כבר קאמר ארצה שעיר. מגן גבריהו מאדם. ומסיפא דכתיב אנשי חיל מתולעים יליף ללבושו אדום (שהתולע הוא צבע אדום כמו אם יאדמו כתולע (ישעיה א)) ולא קאמר לה שהוא פשוט. או שיש דילוג מופר כאן ובכ"א איתא (יפ"ת). יג [יח] זבין לי חד יום מן דידך. יבואר ע"פ מה דאיתא בפר"א שיעקב ועשו בבטן אבם עשו חלוקה. שיעקב נמל עוה"ב ועשו עוה"ז ע"ש. וז"ש לו יעקב זבין לי חד יום מן דידך כלומר יום אחד מיומו של הקב"ה שהוא אלף שנה. וזה היה מזמן יציאתם ממצרים בכבוש ראשון עד זמן התחלת שעבוד בני עשו בישראל בימי בית שני וזהו מדירך פי' מן חלקך שעוה"ז הוא חלקו כו'. **שהוא יודע כו.** פי' כל היודע על נכון היטב התחלת זמן שיעבוד ימצא שיום אחד מיומו של הקב"ה ישב יעקב בשלוה בצלו של עשו ר"ל בזמן שלמות עשו בעולם. היינו מזמן יציאתם ממצרים עד זמן התחלת השעבוד בישראל בימי בית שני. וזה היה עבוד תנאי אותו המכירה (נוה"ק).

רש"י יב מניה ומן פטרוניה. ממה שאתה אדון ממה שהיא שכן ומן פטרוניה כלומר הלעיטני האדום ממה שהיא של אדון משל שניה כגון נז וזילה וזית עולמים לך כחצי האדום האדום נ' פעמים הה"ד כי אכל את יעקב ואת טוה השמן. מניה ומן דכותיה. לניקים שכמותך כנון ר' ישמעאל ותנינו הרוני מלכות. האדום עושה לשון דומה כלומר נדומין לך.

מתנות כהונה משתדר. כלומר שופך ומשלה מאלל הכנה לתוכו. ומן פטרוניה. משטרון ולחון על התבטל כלומר מכת מלדים ומדת הדין האלומה שהיא פטרון על כל דבר אדום ולכן כפל ואמר האדום האדום וכן משמע נספר רבני נחיי ונפירש"י ז"ל משמע שכיני פטרוניה מוכר אל יעקב כלומר שגם מתלק פטרון של יעקב מתלקו של שניה כגון נז וגענון וזית עולמים. ומן דכותיה. שכל ענינו וקנינו היו אדומים וכדמפרש ואזיל. נה"ג גבוריהו מאדם לבושו אדום שנאמר אנשי חיל מתולעים. והכי גרסינן בילקוט ונלקיט ונצמי. יג לחשוב גרסינן.

יומו של הקב"ה שהוא אלף שנים ולא יתיר אר"י אי יותר ישתעבודן לא ע"ש גזירת מלכא הוא אלא דלא בעיין להדרר כו' ע"ש ואיתא בגמרא דגיטין דף י"ז או בטולא דידך או בטולא דבר עשו ופירש"י שהם מכבדין אותו וזש"ה זבין לי חד יומא מדירך היינו של מעלת עשו כנ"ל. אר"א מי שיוודע לחשב יום הגלות ימצא שיום א' היינו אלף שנים ישבו בשלוה בצלו של עשו היינו בגמרא כנ"ל בטולא דבר עשו משא"כ אחר אלף שנים שהיו בגלות מאחר דלא בעיין למיהדר כנ"ל או גזירת רומי"א קשים מפרטיים דיעקב לא קנה רק יום א' וא"צ לתירוץ הגמרא הא מקמי דאתו פרטיים כו' דר"ק.

משנת דרבי אליעזר

יג זבין לי חד יום מן דידך כו בצלו של עשו. דאיתא בזהוהר שמות והובא בזהוהר פ' בראשית ובפ' יצא וז"ל דישתעבדון בגלותא עד דיסחימו אותו יומו של מעלות עשו שנאמר נתנני ה' וגו' כל היום דוה והיינו

ידי משה יב ר' יוחנן אמר מניה ומן פטרוניה. ראיתי פה כמה פירושים ולא נחקררה דעתי ונראה לי לפרש שהוקשה לר"י ולר"ל מה שאמר כפל האדום האדום ועוד הלא לא בקש ממנו אלא הלעטה נזיד עדשים ואחר כך אמר ויעקב נתן לעשו לחם וכי לא היה לעשו לחם וגם למה נתן לו מה שלא בקש ממנו לזה אמר ר"י כי עשו לא לבד בקש מיעקב נזיד עדשים אלא כפל לו בלשונו שרצה ממנו נזיד עדשים וגם לחם של עדשים לזה אמר מניה ר"ל תבשיל עדשים כעצמם ומן פטרוניה פי' מן החלות של עדשים כי התרגום של מצות הוא פטרון לפיכך נתן לו לחם ונזיד עדשים ומלת עדשים קאי על נזיד ועל הלחם שהנזיד היה מין עדשים כרצונו עשה ור"ל אמר לא לבד לחם ונזיד היה חפץ שיהיה אדום אלא כל עסקיו ומאכליו וכל מלבושיו ושעריו הכל היה אדום ונמצא דומה לו כמה שאמר האדום האדום מניה רצה לומר המאכל יהיה אדום וגם שאר דברים כגון השחיה ומלבושים וכל דכותיה כמו שמפרש והולך. יג זבין לי חד יום מן דידך עד

מסורת המדרש

ילקוט כמן רמז ק"ל. ילקוט ישעיה רמז תק"ו. ילקוט נחום רמז תקס"ח. זוהר מלכות דף קל"ט ע"ב. זוהר מדף דף כ"ו ע"ג. כט ז"ב דף ט"ו. ד נחמ"ד דף ק"ב. נסמות דף ד'. נמל"ר פרשה ד'. אגדת נחמ"ד פ' מ"ב. לא ז"ב דף ט"ו.

חידושי הרד"ף

יג ר' שמואל בר נחמן אמר זה בכורה ודם הקרבנות כציל לגי ספרים דהכא. ובילקוט הגי' זה דם הקרבנות וע' תרא"ר פכ"ד. יד ויש בה שמחה. עמ"כ בשם רש"י. ובפ"א פ"ד אית' שהוא מאכל צרה. ואפשר כפני שאמר בברכות (מ"ו). שהרגיל בו א' לשלשים יום מונע אסכרה מכותו לכן קוראו מאכל

ענף יוסף

יג [יתן] מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה כו'. הכונה דכספר מעשה ה' כתב יעקב למה מבר עשו הבכורה ליעקב משום שנאמר לרביקה בנבואה ורב יעבוד צעיר לפיכך מבר לו הבכורה וישתעבר הוא

אמרי יושר

היו באים כל חיה ועוף ומתקבצים אצלו. כי בו היה מצוייר כל מיני חיות ועופות ודרך החיות להקבץ אל מקום שראים א' ממינם וכן העופות וחושבין שהיו חיים ומתקבצין אצלו ונמרוד צדם ומדרשם להלאה חמר רשע מצוד רעיו או היה זה בסבלה כי הקב"ה נתן מורא בני אדם על החיות ואותן מלבושים היו של אוה"ר והיו מכירין אותם ונאשר להם אותו מפני הראשון. עד שלא הוקם המשכן עבודה בכורות. זה השבועה לי לאמור בכורות זה דבר מצטרף לכיום כלו בעת עד שלא יוקם המשכן כי עבודה בכורות וכ"ז שהמקום מיוחד יאות לייחד כהנים אבל אם המקום בלתי מיוחד אלא יקריבו באיזה מקום שיהיה א"א שיהיה מקריב מיוחד אלא מוזמן א"ז שימצא והראיה הוא גם כן שכיון יהא רשע עומד. או לע"ז או לשם מקריב בצד בכורה שלו או אולי לא יקריב כלל. לא חפץ בברכה ולא בכבודה. כי הברכה היא תלויה בכבודה וכדבריהם על גם ברוך יהיה והוצרכנו לה בעבור כפל הכתוב כי פשיטא אתר שלא חפץ בברכה שאהב קללה. יד עשוי כנ"ל. זה מת דיום זה מת מחר או לענין הבראה שייך נ"ב.

משנת דרבי אליעזר

ויאמר השבעה י' מה ראה אבינו יעקב וכו'. ורצה לומר שבאמת לא נתן נפשו רק

ידי משה

ויאמר עשו. נ"ל דה"פ כי לעיל אמר שהיה להם חלוקה ולקח עשו עוה"ו ויעקב עוה"ב ורצה יעקב לקנות מן עשו יום אחד

הבגד שהיה לאדם הראשון. כפ"א פרק כ"ד איתא שהרג לנמרוד ולקח ממנו הבגדים והכתונת של אדה"ר וכ"ה לקמן פס"ה ריש סי' ט"ז ועי' ספר הישר ומדרשים חלוקים הם. תנינן. ע' במ"ר פ"ד ד' סי' ח' וש"נ. דם בכורה בקרבנות. שהבכור היה מקריב קרבנות ושופך דם בהמות ועי' שמ"ר ר"פ כ"ו. ביטל קרבנות. דם של מילה. שביטל מבניו פ"א פכ"ט שהיה הוא נימול לשמונה. ויאהב ק"ל"ה. וס"ד ולא חפץ בברכה וכמ"ש לפני זה. יזכר עון אבותיו ודרשו בפסיקתא פ"ב סי' ד' על שחטא לאבותיו וכ"ה בתנחומא תצא סי' ד' ועי"ז אמר ויאהב קללה כו' וזה שייך לדרשת רשב"ן הנ"ל. יד מה ערשה. כ"ב ט"ז ב' ועי' פ"א פ"ה. ויש בה שמחה. ע' פ"א

ימצא שיום אחד ישב יעקב בשלוח בצלו של עשו.

ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות. ריש לקיש אמר התחיל מחורף ומגדרף. למה לי אין פתיב פאן אלא למה זה לי כ"ס מלמד שקפ"ר בזה אלי. דבר אחר הנה אנכי הולך למות. שהיה נמרוד מבקש להמית אותו בשביל אותו הבגד שהיה לואדם הראשון. שפשיעה שהיה לובשו ויוצא לשדה היו באים כל חיה ועוף שפועולם ומתקבצין אצלו. [כה, לג] ויאמר השבעה לי, מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה, ידחנינן עד שלא הוקם המשכן היו הפמות מתרות ועבודה בפכורות, משהוקם המשכן נאסרו הפמות ועבודה בפכונים. אמר, יהיה רשע זה עומד ומקריב, לפיכך נתן נפשו על הבכורה, ה"דא הוא דכתיב (יחזקאל לה ו) פי לדם אעשף ודם ירדף אם לא דם שנאת ודם ירדף. ועשו הוא שונא את הדם, ר' שמואל בר נחמן אמר זה דם בכורה בקרבנות. ר' לוי אמר זה דם של מילה. רבנן אמרי שנאת דמו של אדם בגופו. ה"דא הוא דכתיב (תהלים קט יז) ויאהב קללה ותבואהו. ר' לוי בשם ר' חמא אמר (שם) ולא חפץ בכרחה, ולא חפץ בכורה. ר' הונא אמר זה דם הקרבנות שהוא קרוי פרחה, היך מה דאף אמר (שמות כ ט) מזבח אדמה תעשה לי.

יד [כה, לו] ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים. י"אמה עדשה זו עשויה בגלגל כך העולם עשוי בגלגל, מה עדשה זו אין לה פה כך אכל אסור לו לדבר, מה עדשה זו יש בה אכל ויש בה שמחה כך אכל שמת אבינו אברהם שמחה

אברהם קאמר דמעמא דערשים בהבראת האבל משום דמה עדשה עשויה כגלגל כך העולם והכוונה דגלגל הוא שחזור בעולם וכמ"ש בפ"ק דבי"ב. ויש בה שמחה. פרש"י בשם התנחומא שהיה דרכם לאוכלו גם במשתה ושמחה כמו באבלות. אפשר המעם בזה כדי לזכור ביום המיתה. שמחה שנמ"ל יעקב את הבכורה. שמאת ה' היתה זאת

רש"י

יג התחיל מחורף ומגדרף למה זה י'י. זה אלי ואנוהו. יד מה עדשה זו עשויה כגלגל כך כל העולם עשוי כגלגל. שאנליות מתגלגלת על כל נאי עולם נמועד קטן. מה אומה היינו שאכל אכל ושמתה.

מתנות כהונה

והוא ממהר לשופכו. בברכה. כהיון אומות נזורה או כפשוטו שהנזור לעולם מיומן ומוזמן לנרכה. תעשה י'י וגו'. גרסינן. וסיפיה דקרא אכל אלך ונרכתך. יד העולם עשוי כגלגל. פגני העולם מתגלגלים היום על זה וממר על אחר וכן פירש"י ז"ל. יש בה אכל. סימני אכל נמה שהיא עשויה כגלגל ואין לה פה. ויש בה

חידושי הרש"ש

יג דם בכורה וקרבנות. ילקוט יחזקאל הגי' בקרבנות ור"ל ששנא את הבכורה אשר ע"י זורקים דם בקרבנות.

שכפר בזה אלי. ע"י שהיה רעב ע"ד (ישעיה ח, כא) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו. [ומתקבצין. שהיו מצוירים עליו כל מיני תבואה מזון העופות ויתקבצו ויתאוו לאכול, ודע דתיבת חיה אינו כמדדש ונוסף מהמתנות כהונה (רמ"ש)]. מה ראה כו'. הא ידע שע"י זה ימור לו עשו שנאה. ובודאי לא יתכן דמשום ירושת פי שנים ימסור נפשו. משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. והמעם הוא מפני שהבכורים מעו בעגל ובני לוי עמדו באמותנן וכדלקמן במד"ר פ"ד. וממילא גם עשו שהיה רשע נפסל מן העבודה. לפיכך השתדל יעקב לקנות ממנו הבכורה כדי שימלק אותו מעבודת המקדש (מפרשים). ה"דא הוא דכתיב כי לדם אעשך כו'. כלו' זו ראה שמעם הבכורה מפני הקרבנות מ"ש לו דם שנאת דהיינו הקרבנות במה שבזה את הבכורה מפני הקרבנות וכן מה שהביא ולא חפץ בברכה סייעת לה כפי פי רב הונא שאמר זה דם הקרבנות. ועשו הוא שונא את הדם. בתמיה הרי כמה צדיקים וחסידים הרג כדאתא לקמן במדב"ר פ"ד. זה דם בכורה בקרבנות. כלומר שהיה מביא את הבכורה שתלו בה עבודת הקודש של הקרבנות. (זה דם של מילה. שמשך לו ערלתו וכל זרעו אינם נמולים ועי' ברות רבה פ"א סי' ג' מ"ש שם.) [דם מילה. שלא מל את זרעו כדא" בתר"א פכ"ד, וגם משך לו ערלה עיין אנ"ב פנ"ח]. ולא חפץ בכורה. דרש ולא חפץ בכורה בהיפך אותיות. או כפשוטו שהבכור לעולם מיומן ומוזמן לברכה. היך מה דאת אמר מזבח אדמה. סיפא דקרא אבוא אליך ונרכתך.

יד [נט] מה עדשה כו'. לפי שהנזיד היה הבראה על מיתת אברהם קאמר דמעמא דערשים בהבראת האבל משום דמה עדשה עשויה כגלגל כך העולם והכוונה דגלגל הוא שחזור בעולם וכמ"ש בפ"ק דבי"ב. ויש בה שמחה. פרש"י בשם התנחומא שהיה דרכם לאוכלו גם במשתה ושמחה כמו באבלות. אפשר המעם בזה כדי לזכור ביום המיתה. שמחה שנמ"ל יעקב את הבכורה. שמאת ה' היתה זאת

אברהם קאמר דמעמא דערשים בהבראת האבל משום דמה עדשה עשויה כגלגל כך העולם והכוונה דגלגל הוא שחזור בעולם וכמ"ש בפ"ק דבי"ב. ויש בה שמחה. פרש"י בשם התנחומא שהיה דרכם לאוכלו גם במשתה ושמחה כמו באבלות. אפשר המעם בזה כדי לזכור ביום המיתה. שמחה שנמ"ל יעקב את הבכורה. שמאת ה' היתה זאת

נויקין. הלכות רוצח ושמירת נפש פי"ג

בכף משנה

ואין דבריו מתורמים שכתב אבל אם הישראל שם חייב אפי' לטעון ולא משום דין פריקה וטעינה וכו' אלא משום נערה לישראל וכו' ומגיל לחייב משום נערה לישראל אם לא שהמורה ההיכרה על פריקה וטעינה: ועל השור יש לתבואה למה לא הקשה על הרישא ללחייב לפרוק משום נערה בע"מ וזה צעמו קשה גם על החכם המרשים שכתב דברימא כיון שהמשוי של ישראל לא מיישין לאיצה דהא בלא טעמא דאיצה קשה למה כתב ואינו זקוק לה דמשום נערה ב"מ לחייב מיהא לפרוק וי"ג דמיקרא לק"מ דרבינו חייב ופיטור מעטמ טעינה ופריקה בלאו חסא לאשמעינן דאלו חייבו משום איצה בפרק דבריו אשמעינן שכתב אינו חייב להטפל זו אלא משום איצה. ומ"ש רבינו אבל בהמת העכו"ם ומשאו וכו': שם:

י יא חמרים שרגליו של אחד מהם רועות וכו' מוספמא (פ"ג דצ"ק) כמנה הר"ף והר"ש ר"פ אחד דני ממונות. וכמ' הרשב"א חמרים שרגליו של אחד מהם רועות וכו' פירוש אין חכמינו רשאים לדרוס עליו וכו'. ותמיהא לי שהיה להסר רשות לדרוס על החמור שנפל שאפשר שימיתוהו דבריהם וי"ג ד"פ שאינם רשאים לניקן להס ולתניח כל זמן שלא נפל:

יב וב"ש וכן שתי ספינות וכו'. דרימא שם (סנהדרין ל"ג). ופירש"י קרובה לעירה: יג הפוגע בשנים וכו' עד כדי לבוף את יצרו הרע. כפי' אליו מליאות (דף ל"ג):

יד השונא שנאמר בתורה לא מאומות העולם הוא וכו'. שם (דף ל"ג): מ"ש שונא שאלמנו שונא ישראל ולא שונא אומות העולם ואי אמרת נערה ב"מ דלורייתא מה לי שונא ישראל מה לי שונא אומות העולם מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא דמתניין קאי ופירוש רש"י שונא שאלמנו קאי"ג שונא שאלמנו לשונא דקרא קאי דמשמעו בפריקה כי מראה חמור שונאך רובץ אשונא דמתני' קאי אהך מתימחא דלגיל דשונא לטעון הוא עכ"ל. והשת"ש יס לתמוה מאלו שרבינו פוסק דלעיר ב"מ דלורייתא על כרחך שונא שאלמנו במורה בין שונא ישראל בין שונא א"ה הוא וא"כ היאך כתב שונא שאלמנו בתורה לא מ"מ"ה הוא אלא מישראל ואפשר לדחוק ולפרש לשון רבינו דה"ק לא שונא אומות העולם בלבד הוא אלא אף בשונא מישראל מיירי והקדים זה כדי לומר והיאך יהיה לישראל שונא מישראל ועוד י"ל דבפרק ע"פ (דף ק"ג): על הא דקאמר שהרואה דבר ערוה בחבירו לא יעיד בו יחידי אמר רב מותר לשנאמו שנאמר כי מראה חמור שונאך רובץ חסא משאו מאי שונא אילימא שונא עכו"ם והמניא שונא שאלמנו שונא ישראל ולא שונא א"ה אלא פשיטא שונא ישראל ומי שרי למקטייה והא כתבי לא השנא את אחיך בלבד וכו' אלא לאו כהאי גוונא וכו' הרי בדיא דרז סבר דשונא דקרא בשונא ישראל ולא בשונא אומות העולם וא"כ הרי הדרא קושיא לדוכחא אי אמרת נערה ב"מ דלורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא א"ה י"ל דהוה מצי לשנויי ישראל בתום עכו"ם בשכר כמ"ש המוס'. ועל מ"ש רבינו מזה לטעון ולפרוק עמי איכא למידק דהא קרא דמי מראה חמור שונאך בפריקה מיירי כדכתיב רובץ חסא משאו ואילו קרא דטעינה דהיינו קרא דכתיב לא מראה את חמור אחיך או שרוי

ז מצוה לפרוק עמו בחנם וכו'. משנה וגמרא שם (דף ל"ג ל"ג) וכו"ק. ומ"ש וכן נשעה שמרדה עמו וכו'. מירמל שם:

ח מצא בהמת חבירו רבוצה וכו'. נלמד ממנה שיצא בסמוך אם היה זקן או חולה חייב וטעמא משום דהני כמאן דלימנהו דמי. ומ"ש שאם היה בעל הבהמה שם והלך וישב לו וכו' עד חייב לטעון ולפרוק לבדו. משנה שם:

ט בהמת העכו"ם וכו'. שם (דף ל"ג): הבהמת עכו"ם ומשוי ישראל ותלמא ואי אמרת נערה ב"מ דלורייתא אמאי והלמא עובד מעובד מ"מ לעולם נערה ב"מ דלורייתא והתם טעינה א"ה אימא קיפא בהמת ישראל ומשוי עכו"ם עובד מעובד ואי בטעינה אמאי עובד מעובד משום נערה לישראל א"ה אפילו ירשא נמי ירשא בחמור עכו"ם קיפא בחמור ישראל מאי פסקא קתמא איניש בחר חמריה אזיל ויע"א דכתמי הרי אמרינן והוא ותלמא מעובד מעובד בפריקה הוא דכתיבי אלא הא מני ר"י הגלילי היא דלמור נערה ב"מ לאו דלורייתא מ"מ שמעינן ממאי דסקלינן והטעם משום דלמרינן שם נגמרא על רבנן ור"ש מדכרי שניהם נלמדו נערה ב"מ דלורייתא ואע"ג דכתיבי עליה הא שני כל מאי דלוחציה ואע"ג דר"י הגלילי פליג ואמר נערה ב"מ לאו דלורייתא יחולדה הוא וכן פסקו הר"ף והגאונים נערה ב"מ דלורייתא והשת"מ מ"ש רבינו גבי בהמת העכו"ם אם היה העכו"ם מחמור אחר בהמתו אינו זקוק לה היינו דוקא לטעון אבל לפרוק חייב משום נערה ב"מ דלורייתא וכלאוקוממא וכן מתפרשים דברי רבינו משום דמסיפא שכתב ואם לאו חייב לפרוק ולטעון דמשמע אבל ברישא אינו חייב בתרויהו אלא במדא דהיינו לטעון וסקמ עוד על מ"ש בפרק הפוגע בשנים וכו' מזה לפרוק בתחלה משום נערה ב"מ ואין לומר דרבינו סבר דלעיר ב"מ דרבינו וכו"י הגלילי מכתמי טעינה תדא דלא הוה ליה לתימסק כימחלה ועוד דהא תנן דלר"י הגלילי אם היה עליו יומר ממשאו אינו זקוק לו ורבינו קסמ ולא חילק בך ועוד דמימא דלר"י הגלילי רובץ ולא נכין רובץ ולא עומד תחת משוי ולא מתיירא ורבינו לא חילק בך חילק ע"כ לומר שהוא פוסק כרבנן דלעיר ב"מ דלורייתא:

כתב השור בסימון רע"ב על דברי רבינו ואין דבריו מובנים לי ברישא שהעכו"ם מחמור למה אין חייב לסייעו משום איצה וכו' גרע מבהמה והמשא של עכו"ם וכן כפיפא בהמה של ישראל והמשא של עכו"ם למה לי משום ישראל מופי לי משום מלוח פריקה בין שהיא בהמת ישראל עכ"ל. וכמו על זה החכם המרשים דבריו מובנים דברימא כיון שמשוי של ישראל לא מיישין לאיצה והיינו טעמא דמקשה נגמ' בהמת משוי ולא מתיירא אמאי ותלמא וי"ק ליה דלמא טעמא משום איצה אבל אם הישראל [שם] חייב אפי' לטעון ולא משום דין פריקה וטעינה דודאי מורה לא משמעו אלא כשהכל של ישראל אלא נערה לישראל חייב נמי משום נערה דבהמה והיינו טעמא דקיפא דכין דאין הכל של ישראל אין כאן מנות פריקה וטעינה כלל ומשום נערה לישראל שייך אפילו בטעינה חייב דלמא בפריקה נערה דבהמה נמי איכא אי נמי נקט כפיפא טעמא דנערה לישראל משום טעינה למוד דסליק מיניה עכ"ל.

משנה למלך

פי"ג יד השונא שנאמר בתורה כו'. (א"ה) עיין דלרשות הכה הממנר בדרך מלומך דף ע' ע"ד):

מליקו להו הלכות רוצח ושמירת נפש בכ"ד

הגהות מיימוניות

ר' ישמעאל ברי' ליהווא דהוה רמי פתבא ראופי ועיין בהלכות גזילה ואבידה ספ"א ע"ב: השור ואחד החמור בכלל בהמה והיה לפריקה ולטעינה ולהשבת אבידה אלא שריבר הכתוב ז' [א] כת"ק ודלא כר"ש דאמר אף לטעון בחנם ע"כ: מ' [ד] בב"ק פ' הפרה (דף נ"ב) אחד

משך פרשת כי תצא - כב, ב - כב, ד חכמה רנג

ואוכלין¹. והא איכא מעשר בקר וצאן דמחויב להפריש, ואימור דהן של מעשר והעובד והגוזז לוקה²! רק דכל דפריש מרובא פריש³ וחולין הם. לכן מפסיק בין בעלי חיים⁴, וכייל חמור ושלמה (פסוק ג), דבהו ליכא למיחש דשל הקדש הן⁵, ודו"ק.

כב, ד לא תראה חמור אחיך וכו'.

ובמשפטים (שמות כג, ד) כתוב "אויבך". משום דבערבי פסחים (קיג, ב) אמר: מי שרי לשנויי?! הא כתיב (ויקרא יט, יז): "לא תשנא את אחיך בלבבך".

להאכיל, מוכר גיזותיו ומאכיל את השה. ומלמד לנו שאינו צריך ליתן ראשית הגז לכהן⁴, ולא אזלינן בתר רובא דישראל הוי רובא בעלמא⁵ - דלא הלכו בממון אחר הרוב (בבא קמא כז, א)⁶, אף שאין לו תובעין כמו ראשית הגז או הזרוע והלחיים⁷, ואימור הבעל אבידה הוא כהן. לכן "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו", ואינך צריך ליתן לכהן. ויעויין אור שמח הלכות בכורות בזה⁸, ודו"ק.

כב, ב ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך וכו'.
ומי יזוננו? רק שור עובד ושה גוזז

תפסו הכהן אין מוציאין אותו מידו... ואף לרב דסבר דאזלינן גם בממון בתר רובא, בממון שאין לו תובעין גרע טובא... בכור שנתערב במאה, בזמן שמאה שוחטין כולם פטורים, אע"ג דרוב חייבים, מצי אמר כל חד אנא המיעוט שאני שוחט בכור, והיינו דבממון הזה שאין לו תובעין אין הולכין אחר הרוב, עכ"ל. ועיי"ש בהמשך הדברים דחילק בין מקומות שאומרים בהם צדק משלך ותן לו, למקומות שהולכים אחרי יסוד הדין, והוי ממון שאין לו תובעין, עיי"ש. יסוד זה של ממון שאין לו תובעים שהוא גרוע טובא, לומד רבינו מקביעת התורה ש"הָיָה עִמָּךְ", כלומר, אין צורך לתת ממנו לכהן.

(כב, ב) 1. סיכום שיטת המשנה והגמרא בבא מציעא כח, ב. 2. ולא יהיה מקרה של 'כל דבר שעושה ואוכל' - יעשה ויאכל. 3. כך הדין באיסור והיתר, בעוד דיני ממונות - אין הולכין בממון אחר הרוב (ועיין בקטע הקודם). 4. אחרי שהתחיל בשור ושה בפסוק א הביא את שאר הדינים לפני הדוגמאות הנוספות. 5. ואילו פסוק ג לימד רק "וְכֵן

אָבַדְתָּ אֶחִיךָ", שגם השור והשה היו בכלל, ולמה יצאו... (ועיין לעיל ד"ה שור אחיך או את שיו נדחים בענין שה דאבידה לדברי הכל). רבינו אינו מפרש שהכוונה היא לחייב החזרת הגיזה, אלא לדין איך להחזיר לבעל האבידה - ראה היאך תשיבנו לו, כלומר, שהחזרה תהיה לו כדאית. 4. שהבעלים היו אמורים לעשות לפני מכירת הגיזה אם הם אינם כהנים, והיה מקום לומר כי מוצא האבידה במקום הבעלים. 5. היינו דביחס לכהנים ישראל הם רוב, וא"כ לכאורה היה צריך המוצא לחשוש שבהמה זו היא של ישראל, ולתת ממנה ראשית הגז לכהן. 6. רש"י: אלא אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 7. היינו דמקרים אלו גם רב הסובר שהולכין בממון אחר הרוב מודה שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, כמוש"כ התוס' בכורות כ, א ד"ה ורבי יהושע: ואפילו לרב דאזיל בממונא אחר הרוב... יש לחלק בין ממון שאין לו תובעין לממון שיש לו תובעין. 8. פרק ה הלכה ג בהערותיו על קונטרס הספקות כלל ו: כל בכור שהוא ספק, דינו שירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו, ואם

רנד

משך

פרשת כי תצא – כב, ט

חכמה

ומוקי בראה בו שעבר עבירה. וזה היה קודם העגל אשר היו כולם "ממלכת כהנים וגוי קדוש", אז הוה שרי לשנויי אם ראה בו עבירה. לא כן אחרי כל המסות אשר נכשלו בעונות, אם יראה אדם בחבירו חטא, אם יפשפש במעשיו ימצא כמה מכשולים ופקפוקים, זה בפרט זה וזה בפרט זה. לכן אסור לשנוא איש כזה רק מי שהוא בעצמו סר מרע וצדיק תמים בדרכיו. אבל קשה למצוא כמותו, ועל זה אמרו (סוכה מה, ב): ראייתי בני עליה והמה מועטים. לכן כתיב "אחריך"¹.

כב, ט לא תזרע כרמך כלאים. בספרי סימן ר"ל: אין לי אלא כרם שלך, כרם של אחרים מנין? ת"ל: לא תזרע כרמך – מכל מקום. והגר"א גריס פה 'כדברי ר' יהודה'¹. ולעניות דעתי נראה דרבנן דר' יהודה לא מצי דרשי כר' יהודה. דהנה בכלאי זרעים כתיבא (ויקרא יט, יט): "שדך לא תזרע כלאים", והכא כתיב: "לא תזרע כרמך כלאים", וכתוב "כרמך" אצל כלאים², להורות דוקא כרמו ולא של חבירו, דשל חבירו אינו נאסר³. אבל ר' יהודה סובר בפרק א' דכלאים דאינו כלאים עד שיהיו שני

תעשה לשמלתו", והיה מקום איפוא, לומר שבבעל חי יש לדון על פי ספק מעשר בהמה. אבל "וכן תעשה לחמרו" מלמד שכדין חמור (שאין בו מעשר) כן דין שור ושה (ולפטר חמור לא חיישינן).

(כב, ד) 1. פירוש זה מדגים יפה את שיטת רבינו בפשוטו של מקרא, המבארת מצוה על פי מקום כתיבתה, מתוך הבנה כי מקום כתיבתה משקף את הדין בתקופה המיוצגת באותה פרשה [ועיין בזה בפרקי מבוא]*.

(כב, ט) 1. אין לי אלא כרם שלך, כרם של

אחרים מנין כדברי ר' יהודה, ת"ל "כרם" – מכל מקום. הכוונה ל"תבואת הכרם", כאמור בסוף הפסוק. כלומר, לפי גירסת הגר"א הלימוד הוא מ"כרם" שבסיפא של הפסוק, ולא מ"כרמך", כך שאין בכלל לדון בדבר סדר המלים "לא תזרע כרמך" לעומת "כרמך לא תזרע", על משקל "שדך לא תזרע" באותה סוגיא בפרשת קדושים^{**}. 2. רבינו מפרש כי הכוונה שהקדמת הפועל "לא תזרע", היא הגורמת לדרשת סמיכות "כרמך" אל "כלאים".^{***} 3. דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אילו מבנה הפסוק היה רגיל ולא חריג

* כך מבאר רבינו את ההבדלים בין המצוות הכתובות בסוף פרשת משפטים (לפני חטא העגל) ואותן המצוות כפי שהן כתובות בסוף פרשת כי תשא (אחרי חטא העגל. עיין שמות לד, כג-כד, שם פסוק כח ועוד). בזה יונק רבינו מתורתו של רבינו עובדיה ספורנו (עיין בהרחבה בספרנו 'פשוטו של מקרא ופרשנות המקרא', ח"ב מדור ה פרק ו (א) מאמר: תורת הקרבנות במשנתו של רבינו עובדיה ספורנו).

** יצוין כי על ההבדל בין הקדמת הפועל לשם העצם, לעומת הקדמת שם העצם לפועל עמד הרא"ם בפירושו לדברי רש"י (בעקבות חז"ל) בדין "לא תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד) שדרשו "לא תחסם" – מכל מקום, כלומר אפילו לפני "דישו". תורף דבריו: "לא תחסם שור" הוא משפט היכול לעמוד בפני עצמו, ולכן 'מכל מקום', כאשר "בדישו" אינו יכול לבטל את הכלל של "לא תחסם שור" העומד בפני עצמו ובזכות עצמו. לא כך הדבר אילו היה כתוב "את שורך בדישו לא תחסם", אז "בדישו" הוא דוקא, באשר אי אפשר לנתק את "בדישו" מ"לא תחסם", באשר "את שורך בדישו" אינו משפט בפני עצמו, ולכן אילו "לא תחסם" היה בסוף היה חל אך ורק על הקודם לו "את שורך בדישו" (כלומר, בזמן דישו). וכן בדברי רבינו סוף פרשת תצוה.

*** והתולדות אדם מפרש שהלימוד הוא מזה שלא כתוב "לא תזרע כלאים שדך".